

PROEFPUTTENONDERZOEK OUDENAARDE ONZE-LIEVE- VROUWEHOSPITAAL

EINDVERSLAG – 2020B76

DE GRAEVE A. & DE MAEYER W.

DOSSIERSAMENSTELLING

Arne De Graeve, Wouter De Maeyer, Bart Cherretté

PROJECT

Oudenaarde Onze-Lieve-Vrouwehospitaal
Eindrapport (proefputtenonderzoek)
Projectcode: 2020B76
Projectnaam: 19-OD-OLVH
SOLVA Archeologierapport nr. 192

OPDRACHTHOUDER

SOLVA
Projectteam: Archeologie
Gentsesteenweg 1B
9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM
Tel: 053/64 65 20
info@so-lva.be

BEWAARPLAATS ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Erkend onroerend erfgoeddepot SOLVA archeologisch depot
p/a Industrielaan 25b
9320 EREMBODEGEM
Tel: 053/64 65 36
archeologie@so-lva.be

WETTELIJK DEPOTNUMMER

D/2020/12.857/2

1. INHOUDSTAFEL

1. INHOUDSTAFEL	3
2. DANKWOORD	6
3. BESCHRIJVEND GEDEELTE	7
3.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	7
3.2 SAMENVATTING VAN HET ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK EN DE RESULTATEN	11
3.3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT	11
3.3.1 VRAAGSTELLING	11
3.3.2 DE RANDVOORWAARDEN	11
3.3.3 BESCHRIJVING GEPLANDE WERKEN	11
3.3.4 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN -TECHNIEKEN	15
3.3.5 BESCHRIJVING VAN DE ORGANISATIE VAN DE OPGRAVING	16
3.3.6 BESCHRIJVING VAN HET GEBRUIKTE MATERIAAL	16
3.3.7 BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN EVENTUELE AFWIJKENDE METHODIEK EN VAN EVENTUELE BIJSTELLINGEN VAN DE OORSPRONKELIJKE STRATEGIE	16
3.3.8 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE SELECTIE VAN VONDSTEN	17
3.3.9 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE STAALNAME	17
3.3.10 TEKSTUELE OMSCHRIJVING VAN DE INBRENG VAN SPECIALISTEN	17
3.3.11 TEKSTUELE OMSCHRIJVING VAN DE ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING DOOR PERSONEN DIE BUITEN HET PROJECT STONDEN	17
4. ASSESSMENTRAPPORT	18
4.1 TEKSTUELE BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN DE BIJ HET ASSESSMENT GEHANTEERDE METHODEN, TECHNIEKEN EN CRITERIA	18
4.2 BESCHRIJVING VAN DE OBSERVATIES EN REGISTRATIES UIT HET ASSESSMENT	18
4.2.1 ASSESSMENT VAN VONDSTEN	18
4.2.2 ASSESSMENT VAN STALEN	18
4.2.3 CONSERVATIE-ASSESSMENT	18
4.2.4 ASSESSMENT VAN SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN	18
4.3 TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN DE AARD DAARVAN, MET WAARDERING	20
4.4 TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET UIT TE VOEREN ONDERZOEK	21
4.4.1 TE BEANTWOORDEN ONDERZOEKSVRAGEN	21
4.4.2 STRATEGIE VOOR DE VERWERKING	21
4.4.3 CONSERVATIESTRATEGIE	21
4.4.4 ONDERZOEKSVRAGEN VOOR VERVOLGONDERZOEK	21
5. INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	23
5.1 BESCHRIJVING VAN HET KADER VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	23
5.1.1 BESCHRIJVING VAN DE LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	23
5.1.2 HISTORISCH KADER	31
5.1.3 ARCHEOLOGISCH KADER	37
5.2 BESCHRIJVING VAN DE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN	38
5.2.1 GENESE VAN DE BODEMS OF ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN	38
5.2.2 BEWARING VAN DE BODEMS OF ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN	39
5.2.3 EFFECTEN VAN DE AANWEZIGE BODEMS EN SEDIMENTEN OP DE BEWARING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE EN DE ARCHEOLOGISCHE ARTEFACTEN DAARBINNEN	39
5.2.4 REFERENTIE AAN GELIJKAARDIGE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN OP GEKENDE ARCHEOLOGISCHE SITES	39
5.3 BESCHRIJVING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE AAN DE HAND VAN HET SPORENBESTAND OF DE VONDSTENSPREIDING	39
5.3.1 ANALYSE VAN DE OPBOUW VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	39
5.4 BESCHRIJVING VAN HET BESTAND AAN CULTURELE VONDSTEN EN NATUURWETENSCHAPPELIJKE VONDSTEN	52
5.4.1 BESCHRIJVING VAN DE ANALYSEMETHODEN EN -TECHNIEKEN	52
5.4.2 BESCHRIJVING VAN DE UITWERKINGSMETHODEN	52
5.4.3 BESCHRIJVING VAN DE VONDSTEN	52
5.4.4 BESCHRIJVING EN ANALYSE VAN DE VONDSTECATEGORIEËN	52
5.4.5 ANALYSE VAN DE TYPOLOGISCHE, CHRONOLOGISCHE EN RUIMTELIJKE INDELING VAN DE VONDSTEN	52
5.5 DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	52
5.5.1 RELATIEVE DATERING OP BASIS VAN HET SPORENBESTAND EN VONDSTENBESTAND	52
5.5.2 ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN VONDSTEN	53

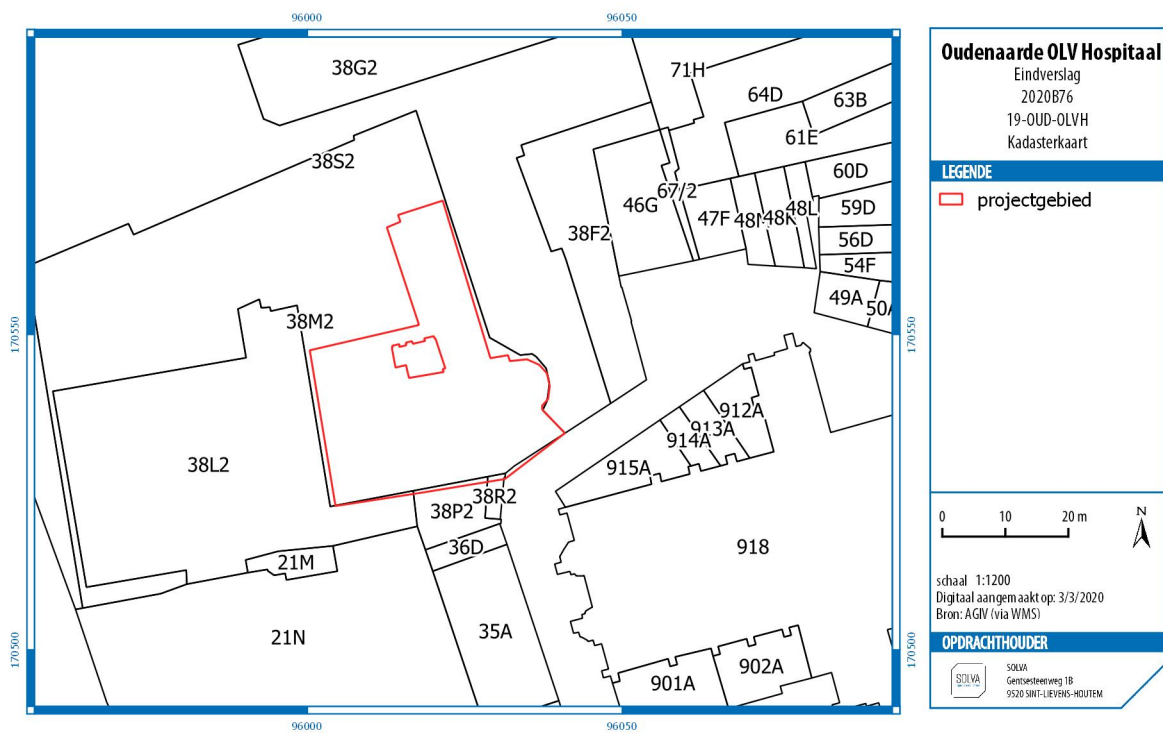
5.5.3	ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN NATUURWETENSCHAPPELIJKE DATERINGSTECHNIEKEN	53
5.5.4	ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN HISTORISCHE BRONNEN.....	53
5.5.5	TAFONOMISCHE OPBOUW EN FORMATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE.....	53
5.6	SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE	53
5.6.1	GEMOTIVEERDE INTERPRETATIE VAN DE VONDSTEN, VONDSTCATEGORIEËN, SPOREN, SPOORCOMBINATIES, SPOORCATEGORIEËN, ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN, EN ACTIVITEITENZONES	53
5.6.2	BEVINDINGEN TEN OPZICHTE VAN DE RESULTATEN VAN EERDER UITGEVOERD ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK.....	54
5.6.3	BESLUIT	54
5.6.4	AFBAKENING VAN ZONES WAAR GEEN ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS.....	54
5.7	DE ONDERZOEKSVRAGEN EN ONDERZOEKSDOELEN BEANTWOORD.....	55
5.8	SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP GESPECIALISEERD PUBLIEK).....	56
5.9	SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP NIET-GESPECIALISEERD PUBLIEK).....	56
6	BIBLIOGRAFIE.....	57
7	BIJLAGEN.....	58
7.1	HANDLEIDING BIJ HET RAADPLEGEN VAN DE BIJLAGEN	58
7.2	LIJSTEN.....	59
7.3	GRONDPLAN.....	59

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Topografische kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: NGI; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	7
Figuur 2: Kadasterkaart omgeving met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	8
Figuur 3: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	8
Figuur 4: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied en projectie van sporen en vondstenconcentraties (bron: SOLVA & AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	9
Figuur 5: Bouwplannen met een projectie van de aangetroffen sporen of vondstenconcentraties (bron: SOLVA & AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	10
Figuur 6: Overzicht van de zones waar de vloer wordt opgebroken. (rood = vloer niet gerecupereerd, groen = vloer wel gerecupereerd) (bron: Architectenbureau Sabine Okkerse).....	12
Figuur 7: De bestaande en de nieuwe vloeropbouw in de pandgang. (links = westelijk uiteinde; rechts = oostelijk uiteinde) (bron: Architectenbureau Sabine Okkerse).....	13
Figuur 8: Locatie kelders en rioleringsplan. (bron: Architectenbureau Sabine Okkerse).....	14
Figuur 9: Allesporenplan (bron: SOLVA & AGIV; digitaal aangemaakt op 13/02/2020).....	19
Figuur 10: Ligging van het projectgebied op regionaal niveau. Blauw: zandstreek; geel: zandleemstreek; rood: leemstreek (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 27/2/2020).....	23
Figuur 11: Ligging van het projectgebied ten opzichte van de archeologische zone van Oudenaarde (Bron: AGIV & Agentschap Onroerend Erfgoed, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	24
Figuur 12: Gewestplan met aanduiding van het projectgebied (Bron: Departement Ruimte Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	25
Figuur 13: Ligging van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	27
Figuur 14: Ligging van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	27
Figuur 15: Digitaal terreinmodel (detail) met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	28
Figuur 16: Digitaal terreinmodel met aanduiding van het projectgebied en hoogteprofielen (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	29
Figuur 17: Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	30
Figuur 18: Bodembedekkingskaart van het projectgebied (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	30
Figuur 19: Aanduiding van het projectgebied op het georeferentie stadsplan van Oudenaarde door Jacob van Deventer uit 1564 (Bron: KBR; eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 24-02-2020).....	34
Figuur 20: Uitsnede uit het stadsplan van Oudenaarde door Antonius Sanderus (1641-1644; bron: lib.ugent.be).....	35
Figuur 21: Projectie van het leidingenplan 'Parijs, Vincennes, SHAT, Archives du Génie, canton Oudenarde, art. 14, section 1, pièce n°27'. (bron: SHAT, archives de Génie & Architectenbureau Sabine Okkerse).....	36
Figuur 22: De maquette van Nézot waar de kapel en de zuidelijke pandgang van het klooster zijn aangeduid. (Bron: Stadsarchief Oudenaarde, pos 67_MG_1091).....	37
Figuur 23: CAI op GRB met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).....	38
Figuur 24: Profiel 2AB in proefput II.....	40
Figuur 25: Profiel 1AB in zone I.....	41
Figuur 26: Profiel 2AB in zone II.....	41
Figuur 27: Profiel 3AB in zone III.....	42
Figuur 28 Profiel 4AB in zone IV.....	42
Figuur 29: Profiel 5AB in zone V.....	43
Figuur 30: Bovenaanzicht van zone I.....	44
Figuur 31: Positie van zone I in de zuidelijke pandgang.....	45
Figuur 32: Bovenaanzicht van zone II.....	47
Figuur 33: Bovenaanzicht van zone III.....	49
Figuur 34: Lokalisatie van proefput IV ten opzichte van de westelijke pandgang.....	50
Figuur 35: Bovenaanzicht van zone IV.....	51

2. DANKWOORD

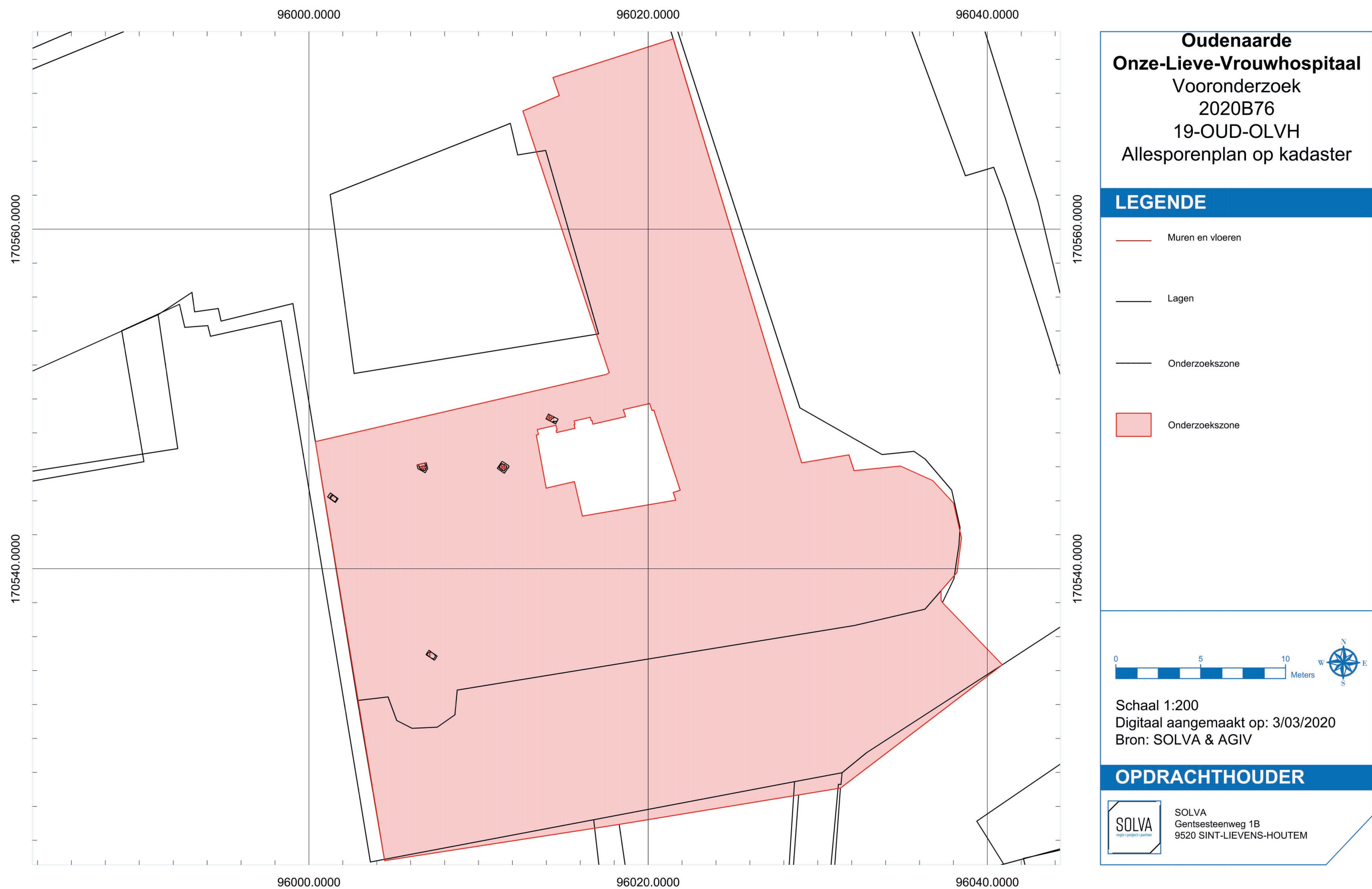
We willen graag de Stad Oudenaarde en de Stedelijke Diensten en in het bijzonder Stephanie Van Eesbeek bedanken voor de goede communicatie tijdens dit project.

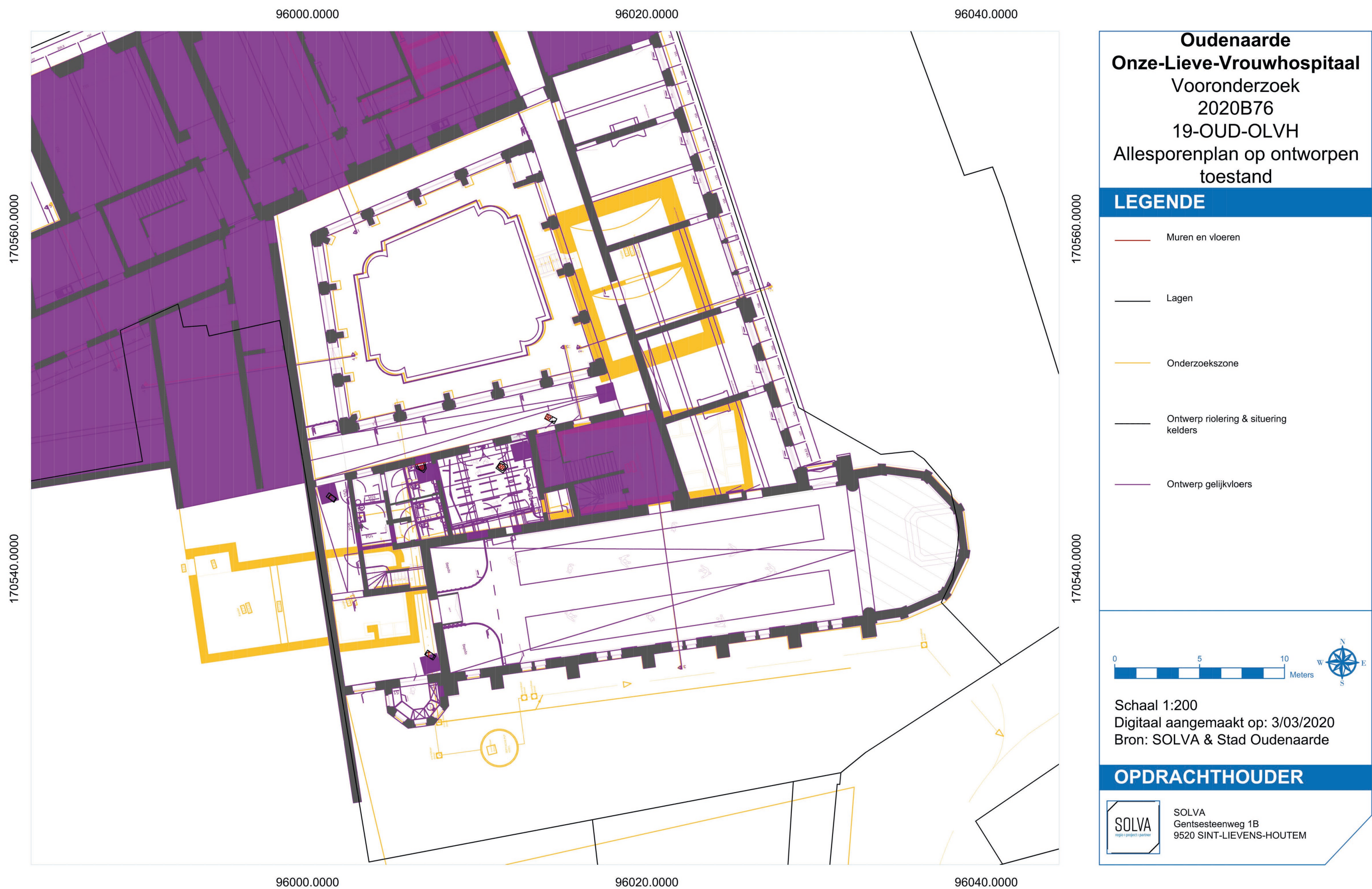
Figuur 3: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020)

Figuur 2: Kadasterkaart omgeving met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020)

Figuur 4: Kadasterkaart met aanduiding van het projectgebied en projectie van sporen en vondstenconcentraties (bron: SOLVA & AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020)

Figuur 5: Bouwplannen met een projectie van de aangetroffen sporen of vondstenconcentraties (bron: SOLVA & AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020)

3.2 SAMENVATTING VAN HET ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK EN DE RESULTATEN

Niet van toepassing.

3.3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

3.3.1 VRAAGSTELLING

Stad Oudenaarde wenst restauratiewerken uit te voeren in het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal (Fig. 1) te Oudenaarde. Hierbij zal in de zuidelijke pandgang en de aanpalende vleugel tussen de pandgang en de kapel een afgraving gebeuren in functie van de heraanleg van de vloer. Er zal ten behoeve van de plaatsing van sanitair ook een leidingsleuf gegraven worden die buiten de kerk zal aangesloten worden op een septische put. De septische put komt aan de zuidelijke muur van de kapel te liggen. Hiervoor wordt een put van ongekende afmeting uitgegraven.

Ten behoeve van de aanvraag tot “toelating voor handelingen aan of in beschermd onroerend erfgoed” dient nagegaan te worden of de handelingen een negatieve impact hebben op de ondergrondse resten en wordt in voorkomend geval aangegeven hoe hier mee zal worden omgegaan. Een **plan van aanpak** wees uit dat de kans op het aantreffen van archeologische relictten een certitude is. Om de cyclus van onderzoeken op een gewenste manier te kunnen inpassen in het trajectverloop van de geplande werken, is beslist om voorafgaand een proefputtenonderzoek uit te voeren (2020B76), om een inschatting te maken van het te verwachten bodemarchief.

3.3.2 DE RANDVOORWAARDEN

Er werden geen concrete randvoorwaarden gesteld.

3.3.3 BESCHRIJVING GEPLANDE WERKEN

De restauratiewerken in het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal te Oudenaarde vinden in deze fase plaats in de zuidelijke pandgang, de kloostervleugel tussen de pandgang en de kapel, en aan de voorkant van de kapel. De werken worden uitgevoerd in functie van een herbestemming van het pand voor socio-culturele activiteiten.

De werken omvatten het uitbreken van de huidige tegelvloer die rechtstreeks op zand is aangelegd en de aanleg van een nieuw vloerpakket (tussen 32 en 43 cm dik). Het betreft de tegelvloer (Fig. 6) in volgende ruimtes: de zuidelijke pandgang (42,11 m²), de foyer (26,40 m²) en de sanitaire ruimte en de hal (33,22 m²). Ook in traphal, de kitchenette ten oosten van de foyer en de doopkapel/kitchenette in de zuidwesthoek van de kapel wordt de vloer vervangen (samen 12,80 m²). Tussen de kloostervleugel en de zuidelijke pandgang wordt een nieuwe doorgang gecreëerd. In functie daarvan zal het opstaand muurwerk ook bouwhistorisch onderzocht moeten worden.

De **zuidelijke pandgang** kent momenteel een hellend verloop waarbij het oostelijk uiteinde 41 cm hoger ligt dan het westelijke uiteinde (Fig. 7). De nieuwe vloer komt in het oostelijke uiteinde op hetzelfde niveau te liggen. In het westelijke uiteinde zal de nieuwe vloer 30 cm hoger komen te liggen. Rekening houdende met de huidige en de voorziene opbouw betekent dit in het **oostelijke uiteinde** van de pandgang een **uitgraving van 43 cm** (opbraak huidig vloerniveau inbegrepen) en in het **westelijke uiteinde** een uitgraving van **2 cm** (opbraak tegels).

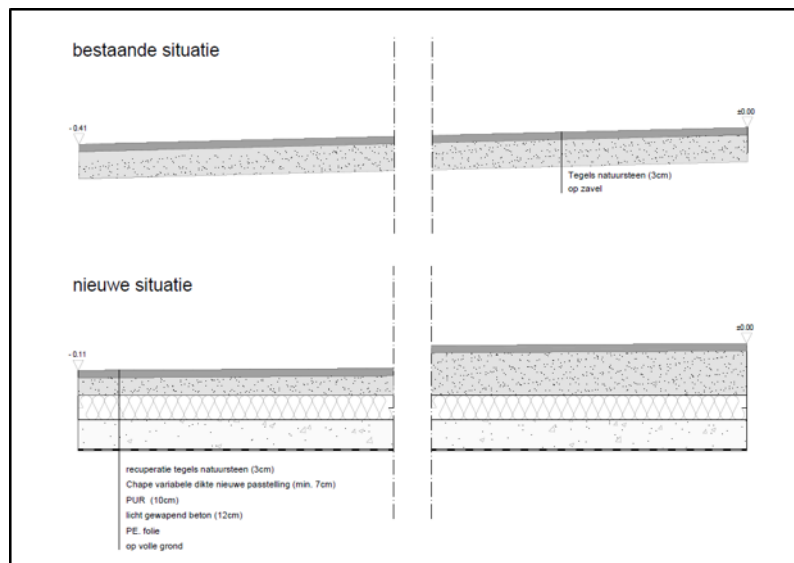
In de **foyer** zal de nieuwe vloer tussen de 3 en 5 cm hoger komen te liggen dan de oude vloer. Met de voorziene opbouw betekent dit een uitgraving van **29 cm ten** opzichte van het huidige maaiveld (opbraak van de huidige vloer inbegrepen).

In de **sanitaire ruimte**, in de **hal** en de **andere kleine ruimtes** zal de nieuwe vloer op hetzelfde niveau komen te liggen als de oude vloer. Met de voorziene opbouw betekent dit een uitgraving van **32 cm ten** opzichte van het huidige maaiveld (opbraak huidig vloerniveau inbegrepen).

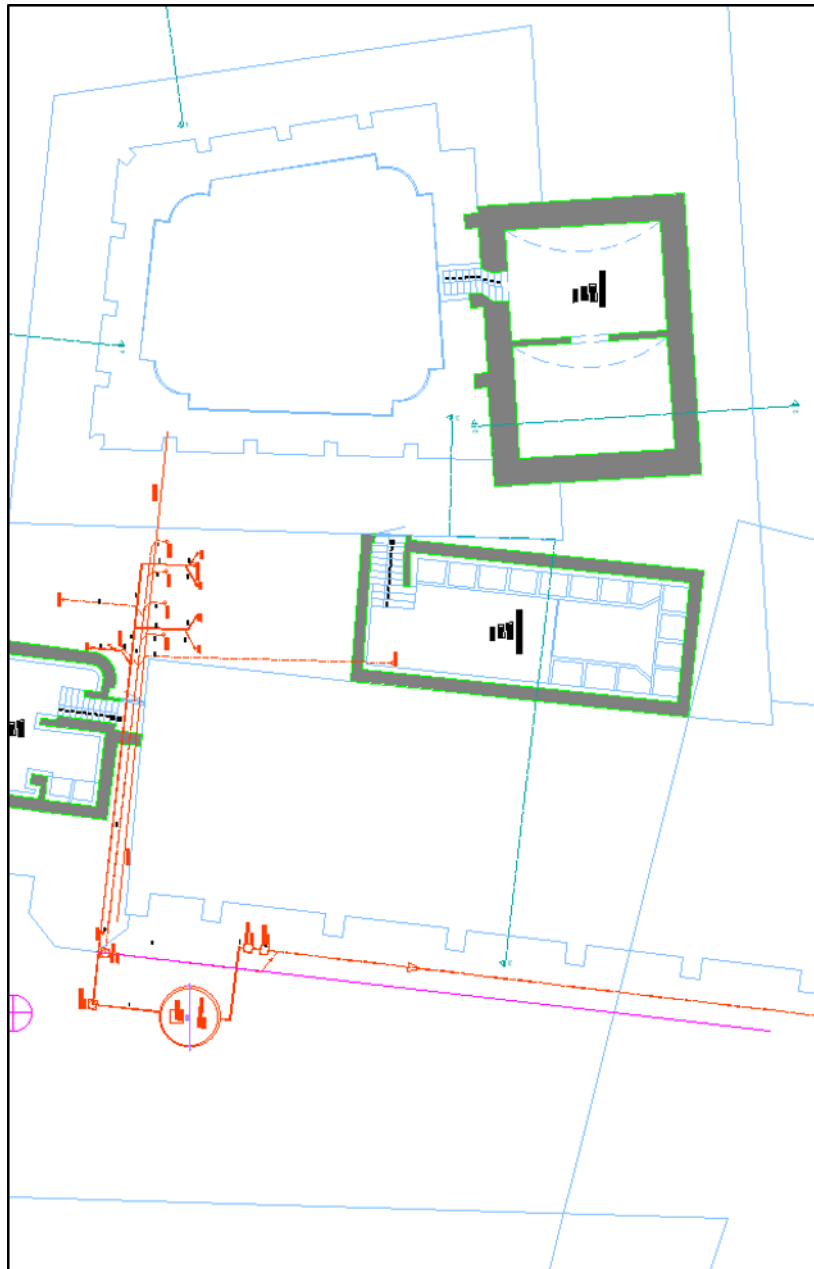
Daarnaast zal er in de **sanitaire ruimte** en in de **inkomhal** een **sleuf** gegraven worden tot op vorstvrije diepte (**80 cm onder het maaiveld**) voor de aan te leggen leidingen (ca. 14 m²). **Buiten de kapel**, ter hoogte van de zuidwestelijke hoek, wordt een **septische put** voorzien met een **doormeter van 2,23 m** en een volume van 4200 l. Het is op basis van de plannen niet geweten hoe groot de uitgraving voor deze put zal zijn. Redelijkerwijs is aan te nemen dat de **uitgraving** hiervoor **minstens 4 x 4 m** zal bedragen. **De uitgraving voor de septische put is 2,55 m diep**. Deze put wordt met een leidingsleuf verbonden met de bestaande riolering die rond de Sint-Walburgakerk loopt (Fig. 8).

Figuur 6: Overzicht van de zones waar de vloer wordt opgebroken. (rood = vloer niet gerecupereerd, groen = vloer wel gerecupereerd) (bron: Architectenbureau Sabine Okkerse)

Figuur 7: De bestaande en de nieuwe vloeropbouw in de pandgang. (links = westelijk uiteinde; rechts = oostelijk uiteinde) (bron: Architectenbureau Sabine Okkerse)

Figuur 8: Locatie kelders en rioleringsplan. (bron: Architectenbureau Sabine Okkerse)

3.3.4 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODE EN -TECHNIEKEN

3.3.4.1 OPGRAVINGSSTRATEGIE

Om tot een goede inschatting te komen van het archeologische potentieel van de ondergrond zijn er vijf proefputten aangelegd. De proefputten zijn aangelegd door de archeologen van SOLVA. Na het manueel verwijderen van de huidige tegelvloer, zijn de proefputten manueel uitgegraven tot op het eerste archeologische niveau. De opzet van de putten was om een representatief beeld te krijgen van de opbouw van de lagen in de ondergrond. De gegevens van deze proefputten dienen vervolgens om het latere vervolgtraject correct te kunnen inschatten. De proefputten hadden een beperkte oppervlakte om enerzijds de impact op het aanwezige erfgoed zo laag mogelijk te houden, en anderzijds omdat de stad Oudenaarde de huidige vloertegels zoveel mogelijk wenste te recupereren.

3.3.4.2 METHODEN EN TECHNIEKEN

Het uitgraven van de proefputten gebeurde manueel door de archeologen van SOLVA. Nadat de vloertegels opgebroken waren, is elke proefput uitgeschept tot op het 1ste archeologische niveau.

Na het uitgraven van de putten zijn alle relicten opgeschoond, gefotografeerd en opgemeten. Elk spoor kreeg een individueel spoornummer met een daaraan gekoppeld uniek volgnummer voor de vondsten.

Het gebruik van **gestandaardiseerde fiches** en een gestandaardiseerde nummering van de sporen en de lagen in een spoor – en alles wat daarmee samenhangt (foto's, plannen, vondsten...) – heeft niet alleen te maken met het stroomlijnen van de registratie op het veld, maar ook met de verwerking van deze gegevens tijdens de rapportage.

De dienst archeologie van SOLVA heeft in de loop van 2009 de ontwikkeling van een **databank** geïnitieerd. Haar doel is zowel het kunnen invoeren en opslaan, als raadplegen en beheren van alle gegevens – velddata en externe informatie – in één systeem. Daarenboven is het de opzet om met de databank overzichtelijke lijsten te kunnen genereren, die als bijlagen kunnen dienen in de rapporten.

De absolute basis van de databank, de kleinste atomaire eenheid als het ware, is het **spoor**. Dit valt uiteen in acht types: 'laag', 'muur', 'vloer', 'skelet', 'hout', 'vondst', 'vertical feature interface' of 'VFI' en 'horizontal feature interface' of 'HFI'. Voor elk type spoor bestaat één gestandaardiseerde fiche in de databank. Aan deze kleinste eenheid wordt alles gekoppeld: plannen, tekeningen, foto's én vondsten. Bovendien worden op dit niveau de eerste relaties gelegd tussen de sporen onderling: een spoor 'is recent', 'is ouder', 'gelijktijdig met' of 'hetzelfde als' een ander spoor.

Op een tweede niveau in de databank staan de **spoorcombinaties**. Deze groeperen één of meerdere sporen. Elke spoorcombinatie krijgt een individueel nummer, namelijk het nummer van het eerste spoor dat tot deze spoorcombinatie behoort. Het is evenwel niet zo dat elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een spoorcombinatie. Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een spoorcombinatie gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau. De plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan een spoor worden door de databank automatisch verbonden aan de spoorcombinatie waartoe ze behoren. Vanuit dit niveau kan men dus makkelijk navigeren in de verschillende sporen van die spoorcombinatie en waaraan de vondsten, plannen, tekeningen en foto's verbonden zijn. Op dit niveau laat de databank eveneens toe chronologische/stratigrafische relaties te leggen tussen de spoorcombinaties onderling.

Het derde niveau in de databank bevat de **structuren**. Structuren groeperen op hun beurt één of meerdere spoorcombinaties. Ook zij krijgen een individueel nummer, met name het eerste spoorcombinatienummer dat tot deze structuur behoort. Indien bijvoorbeeld een gebouwplattegrond (structuurniveau) is vastgesteld, bestaande uit verschillende paalsporen (spoorcombinatieniveau), dan zal deze gebouwplattegrond het nummer dragen van een spoorcombinatie (een paalspoor) die deel uitmaakt van deze structuur. Elk paalspoor (spoorcombinatieniveau) kan op zijn beurt bestaan uit een paalkern (spoorniveau) en een insteek (spoorniveau). Opnieuw is het zo dat niet elke spoorcombinatie tot een structuur hoeft te behoren. De databank groepeerde onder een structuur telkens de plannen, tekeningen, foto's en vondsten die gekoppeld zijn aan de spoorcombinaties die deel uitmaken van de structuur. Opnieuw is vanuit het structuurniveau gemakkelijk te navigeren tussen de verschillende spoorcombinaties die ertoe behoren en zo, verder

afdalend, uiteindelijk tussen de verschillende sporen. Op dit niveau kunnen eveneens chronologische/stratigrafische relaties gelegd worden tussen structuren.

Wat de **vondsten en de staalnames** betreft, wensen we mee te geven dat de databank een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie, datering en assessment voorziet. Dit gebeurt zoals vermeld op het spoorniveau. Hieraan zijn de verschillende vondst- en staalnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, spoorcombinatie- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar Excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden.

De databank bevat tot slot alle relevante documenten met betrekking tot een project in een map '**bijlagen**': rapporten, plannen, overzichtsfoto's, rapporten natuurwetenschappelijk onderzoek, totaalplan...

3.3.5 BESCHRIJVING VAN DE ORGANISATIE VAN DE OPGRAVING

Het uitgraven van de proefputten en de registratie gebeurde door Arne De Graeve (erkend archeoloog-veldwerkleider) en Wouter De Maeyer op 12/02/2020. Inhoudelijke keuzes, afwegingen en rapportage zijn in overleg geschied tussen Arne De Graeve, Wouter De Maeyer & Bart Cherretté.

3.3.6 BESCHRIJVING VAN HET GEBRUIKTE MATERIAAL

Het proefputten onderzoek vond plaats op 12/02/2020. Na het manueel uitgraven van de proefputten zijn de sporen manueel opgeschoond, gefotografeerd met een fotobordje (met projectcode 19-oud-olvh/2020b76), beschreven in de SOLVA-Archeologiedatabank en topografisch ingemeten met een RTS. Alle vondsten kregen een uniek identificatienummer (= vondstnummer).

Bij de verwerking van de opgravingsgegevens worden alle spoorbeschrijvingen, plannen, foto's, ondstbeschrijvingen en –behandelingen ingevoerd in de SOLVA-Archeologiedatabank.¹

Na de veldregistratie zijn de putten opnieuw gedicht om op die manier een goede bewaring te garanderen tot de opstart van de werken.

Alle vondsten zijn gewassen, gedroogd, geteld en ingevoerd in de SOLVA-Archeologiedatabank. De terreinfoto's zijn uitgeselecteerd en eveneens opgeladen in de SOLVA-Archeologiedatabank.

De opgravingsgegevens werden hierna samengebundeld in het voorliggende eindrapport.

3.3.7 BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN EVENTUELE AFWIJKENDE METHODIEK EN VAN EVENTUELE BIJSTELLINGEN VAN DE OORSPRONKELIJKE STRATEGIE

Niet van toepassing.

¹ De SOLVA-Archeologiedatabank omvat alle informatie die op terrein ingezameld wordt (spoorfiches, plannen, tekeningen, foto's, ...) alsook de vondsten. Op basis van deze basisinformatie worden tevens archeologische spoorcombinaties en structuren gecreëerd, alsook diverse bijlagen (rapporten, rapport natuurwetenschappelijk onderzoek...). De databank beheert zodoende alle opgravingsdata ingezameld op projecten die door SOLVA worden uitgevoerd. Ze is te allen tijde te consulteren op de bureaus van SOLVA.

3.3.8 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE SELECTIE VAN VONDSTEN

Er werd geen selectie gemaakt wat betreft de vondsten: alle vondsten werden ingezameld.

3.3.9 MOTIVATIE VAN DE KEUZE TEN AANZIEN VAN DE STAALNAME

Niet van toepassing. Gezien de beperkte omvang van werken zijn er geen stalen genomen.

3.3.10 TEKSTUELE OMSCHRIJVING VAN DE INBRENG VAN SPECIALISTEN

Niet van toepassing.

3.3.11 TEKSTUELE OMSCHRIJVING VAN DE ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING DOOR PERSONEN DIE BUITEN HET PROJECT STONDEN

Niet van toepassing.

4 ASSESSMENTRAPPORT

4.1 TEKSTUELE BESCHRIJVING EN MOTIVERING VAN DE BIJ HET ASSESSMENT GEHANTEERDE METHODEN, TECHNIEKEN EN CRITERIA

4.2 BESCHRIJVING VAN DE OBSERVATIES EN REGISTRATIES UIT HET ASSESSMENT

4.2.1 ASSESSMENT VAN VONDSTEN

Het assessment van de vondsten gebeurt op het niveau van de individuele lagen en is terug te vinden in de lijsten in bijlage. Een vergaand assessment zou gelet op het kleine aantal vondsten en het weinig significante karakter van het overgrote deel van deze vondsten, weinig bijbrengen.

4.2.2 ASSESSMENT VAN STALEN

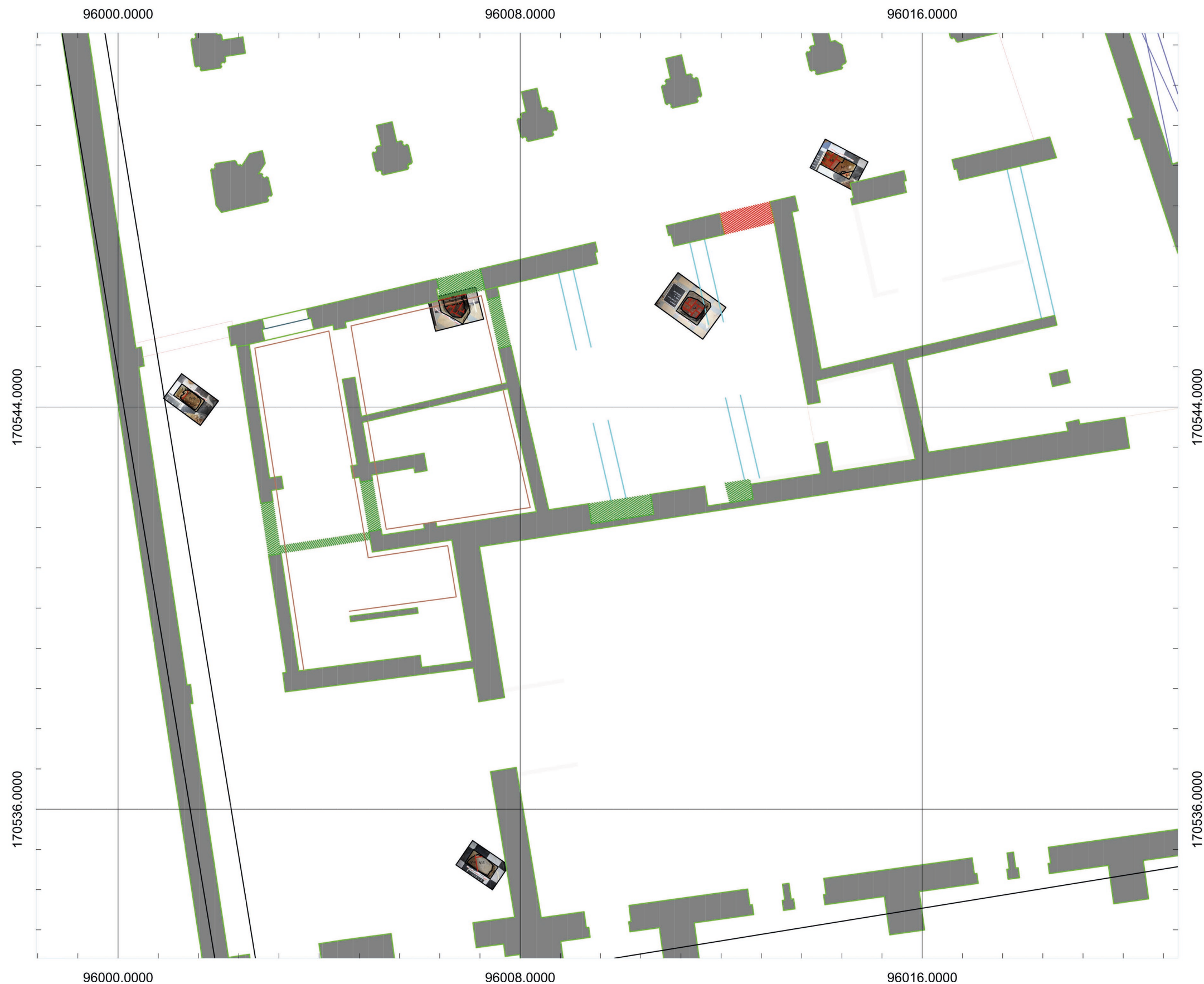
Niet van toepassing.

4.2.3 CONSERVATIE-ASSESSMENT

Niet van toepassing.

4.2.4 ASSESSMENT VAN SPOREN, SPOORCOMBINATIES EN ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN

Tijdens het proefputtenonderzoek zijn er 30 individuele sporen geregistreerd. Het merendeel is te linken aan de huidige vloeren, de opmaaklagen daarvan of ophogingspakketten. Er zijn ook enkele oudere sporen teruggevonden zoals een goed bewaarde bakstenen kepvloer (fig. 9). Alle lagen worden per proefput beschreven in hoofdstuk 5.3.1.8.

Figuur 9: Allesporenplan (bron: SOLVA & AGIV; digitaal aangemaakt op 13/02/2020)

Oudenaarde
Onze-Lieve-Vrouwhospitaal
 Vooronderzoek
 2020B76
 19-OLD-OLVH
 Allesporenplan op bestaande
 toestand

LEGENDE

- Muren en vloeren
- Lagen
- Onderzoekszone

Schaal 1:75
 Digitaal aangemaakt op: 13/02/2020
 Bron: SOLVA & Stad Oudenaarde

OPDRACHTHOUDER

SOLVA
 Gentsesteenweg 1B
 9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM

4.3 TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN DE AARD DAARVAN, MET WAARDERING

De proefputten laten toe om een inschatting te maken van de bewaringsgraad en de diepte van het archeologisch potentieel van de Onze-Lieve-Vrouwehospitaalsite.

Het proefputtenonderzoek wees uit dat er in de pandgang en de aanpalende vleugel op geringe diepte onder de bestaande tegelvloer een goed bewaarde vloer in keperverband lag. Deze baksteenvloer is afgedekt door een ophogingspakket dat in de 19de eeuw te dateren is. Dit pakket zorgde voor een goede bewaring van de kepervloer.

In de pandgang zijn geen indicaties gevonden voor begravingen, hoewel dit op een dieper niveau (onder de kepervloer) zeker niet uit te sluiten is.

Een proefput in de vleugel net ten zuiden van de pandgang toonde aan dat de huidige zuidelijke muur van de pandgang jonger is dan de kepervloer. Er is dus na het aanleggen van de kepervloer een wijziging geweest in de *lay-out* van het gebouw. Aangezien de 19de-eeuwse ophogingslaag de insteek van de muur afdekt, moet deze ingreep sowieso in de 19de eeuw gebeurd zijn.

In de vleugel die in het verlengde van de westelijke pandgang ligt, is een vulling van een kelder teruggevonden. Hoewel historische bronnen en archiefdocumenten vermelden dat de oudste zuidelijke en oostelijke pandgang deel uitmaakten van onderkelderde vleugels, is de aanwezigheid van een opgevulde kelder op deze locatie niet gekend. Nader onderzoek zal moeten bepalen tot welke fase deze kelder kan teruggebracht worden.

In de hal vlak bij de toegangsmuur van de kapel zijn op een diepte van 20 cm twee stenen/betonnen platen aangetroffen. In de voegen was te zien dat er op deze platen een holle ruimte zat. Deze ruimte valt niet samen met een gekende kelderruimte (figuur 8), en is mogelijk in verband te brengen met een ongekende (graf)kelder.

Het proefputtenonderzoek wees uit dat bijkomend onderzoek noodzakelijk is in het licht van de geplande werken. Archeologisch vervolgonderzoek kan wezenlijke informatie opleveren voor de studie naar de bouwgeschiedenis, het gebruik en de organisatie van het hospitaal en bij uitbreiding van de hele site, door de eeuwen heen.

4.4 TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET UIT TE VOEREN ONDERZOEK

4.4.1 TE BEANTWOORDEN ONDERZOEKSVRAGEN

Gelet op de aard van de werkzaamheden ligt de focus van het terreinonderzoek rond twee topics:

- *Eventuele oudere muur/vloerverbanden die aangesneden worden bij de werken.* Deze kunnen meer inzicht verschaffen in verbanden, fasen en eventueel grondplan van ouder muurwerk. Bovendien kunnen ze bijkomend inzicht verschaffen in de nog rechtopstaande structuren van het huidige gebouw.
- *Begraving.* Het valt te verwachten dat door de beperkte ingreep (ondiep karakter van de uitgravingen en beperkte breedte van de leidingsleuven) eventuele begravingen niet in hun totaliteit zullen kunnen geregistreerd worden. Desalniettemin is dit een focus gezien de mogelijkheid tot een evaluatie van fysisch-antropologische gegevens. Het is niet uit te sluiten dat er in de pandgang of aan de inkomhal van de kapel grafstenen of gedenkplaten worden aangesneden.

Onderzoeksvragen:

- Zijn er oudere fasen detecteerbaar die de huidige gebouwen voorafgaan en dit zowel qua muurwerk als qua vloerniveaus?
- Zijn de aangetroffen muren en vloeren te linken aan de nog bestaande structuren?
- Is het mogelijk om aan de hand van terreinwaarnemingen de interpretatie daarvan te verfijnen, met oog op de reconstructie van oudere bouwvolumes?
- Kunnen de eventueel aangetroffen oudere bouwfases en het nog rechtopstaande muurwerk gedateerd worden?
- Zijn er andere sporen waarneembaar die meer inzicht verschaffen in de (bouw)geschiedenis zowel van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal, als van de voorafgaande bouwwerken?
- Zijn er sporen aangetroffen die ouder zijn dan het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal? Zo ja, Wat is de aard, omvang, datering en functie van deze sporen?
- Wat leren ons de eventuele begravingen? Zijn er opdelingen in zones waarneembaar?
- Welke ouderdom hebben de begravingen? Kunnen deze gelinkt worden aan de bogaarden? Gaat het om de kloosterzusters zelf? Of zijn er ook overleden zieken begraven?
- Lenen de skeletresten zich voor verder fysisch-antropologisch onderzoek?

4.4.2 STRATEGIE VOOR DE VERWERKING

De verzamelde terreingegevens zijn verwerkt in de Archeologiedatabank van SOLVA. Nadien zullen deze gegevens door Arne De Graeve en Wouter De Maeyer geconfronteerd worden met de verschillende historische bronnen. Tot slot volgt een interpretatie in functie van de vraagstelling.

4.4.3 CONSERVATIESTRATEGIE

Alle vondsten worden conform de vigerende norm bewaard in het erkende depot van SOLVA. Gezien de beperkte hoeveelheid vondsten is er geen bijkomende noodzaak tot conservatie. Het aardewerk en glas zijn gewassen, gedroogd en gedetermineerd en worden volgens de regels van de kunst opgeslagen in het erkende Onroerend Erfgoeddepot. Er zijn geen metaalvondsten of organische restanten aangetroffen die speciale behandelingen vragen.

4.4.4 ONDERZOEKSVRAGEN VOOR VERVOLGONDERZOEK

De aard van het onderzoek (proefputten) heeft als implicatie dat er slechts een beperkte set gegevens voorhanden is. Op basis van dit proefputtenonderzoek kunnen volgende (niet-limitatieve) onderzoeksvragen geformuleerd worden:

- Is de oudere kepervloer te koppelen aan vroegere fases van de pandgang? Kan een vlakregistratie ons iets bijbrengen over de vroegere structuur van de pandgang en de aanpalende vleugels?
- Zijn de aangetroffen muren en vloeren te linken aan de nog bestaande structuren?
- Weerspiegelt de muur in zone III een volledig nieuwe bouwphase van het pand? Of gaat het eerder om een beperkte verbouwing?
- Is het mogelijk om aan de hand van terreinwaarnemingen de interpretatie te verfijnen, met oog op de reconstructie van oudere bouwvolumes? Kunnen deze oudere bouwvolumes gelinkt worden aan de bouwfasen van het hospitaal? Of kunnen deze gelinkt worden aan de laatmiddeleeuwse bouwwerken van de bogaarden?
- Kan het ophogingspakket bovenop de kepervloer nauwer gedateerd worden? Is deze ophogingslaag ook te linken aan de restauratiewerken die in 1898-1901 zijn uitgevoerd?
- Kunnen de eventueel aangetroffen oudere bouwfasen en het nog rechtopstaande muurwerk gedateerd worden? Zijn er ook oudere sporen bewaard onder de bakstenen kepervloer?
- Zijn er sporen aangetroffen die ouder zijn dan het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal? Zo ja, Wat is de aard, omvang, datering en functie van deze sporen?
- Wat leren ons de eventuele begravingen? Zijn er opdelingen in zones waarneembaar? Kunnen deze gelinkt worden aan de bogaarden? Gaat het om de kloosterzusters zelf? Of zijn er ook overleden zieken begraven?
- Welke ouderdom hebben de begravingen?
- Lenen de skeletresten zich voor verder fysisch-antropologisch onderzoek ?

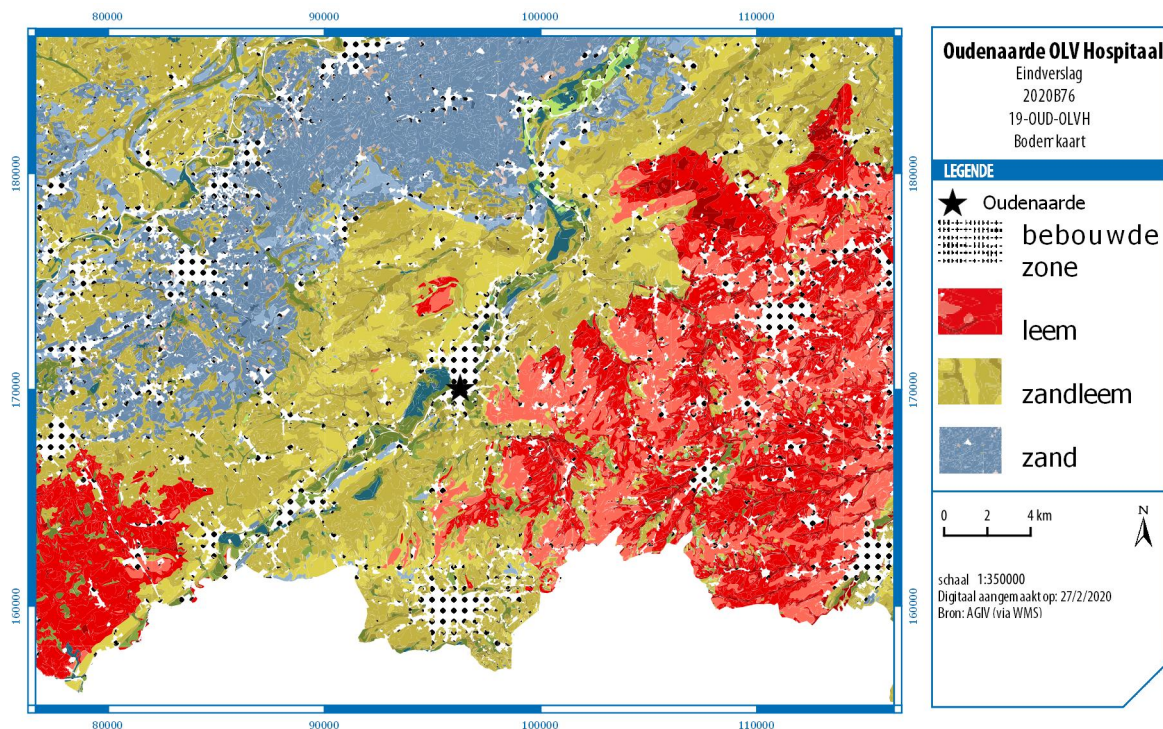
5 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5.1 BESCHRIJVING VAN HET KADER VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5.1.1 BESCHRIJVING VAN DE LANDSCHAPPELIJKE LIGGING

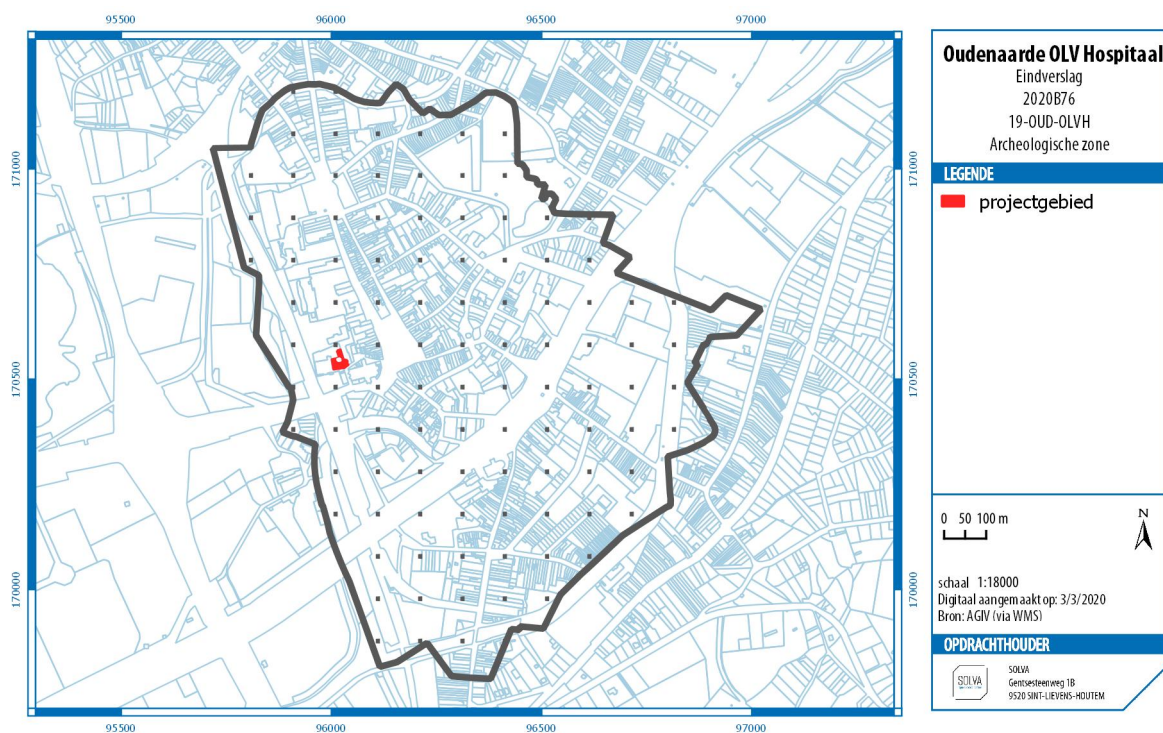
5.1.1.1 ALGEMENE LANDSCHAPPELIJKE SITUERING

Oudenaarde is gesitueerd in de Scheldevallei in het zuidwesten van de provincie Oost-Vlaanderen. De stad is gelegen in de zandleemstreek, waarbij het stadscentrum is gekarteerd als **antropogene zone** (figuur 10).

Figuur 10: Ligging van het projectgebied op regionaal niveau. Blauw: zandstreek; geel: zandleemstreek; rood: leemstreek (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 27/2/2020)

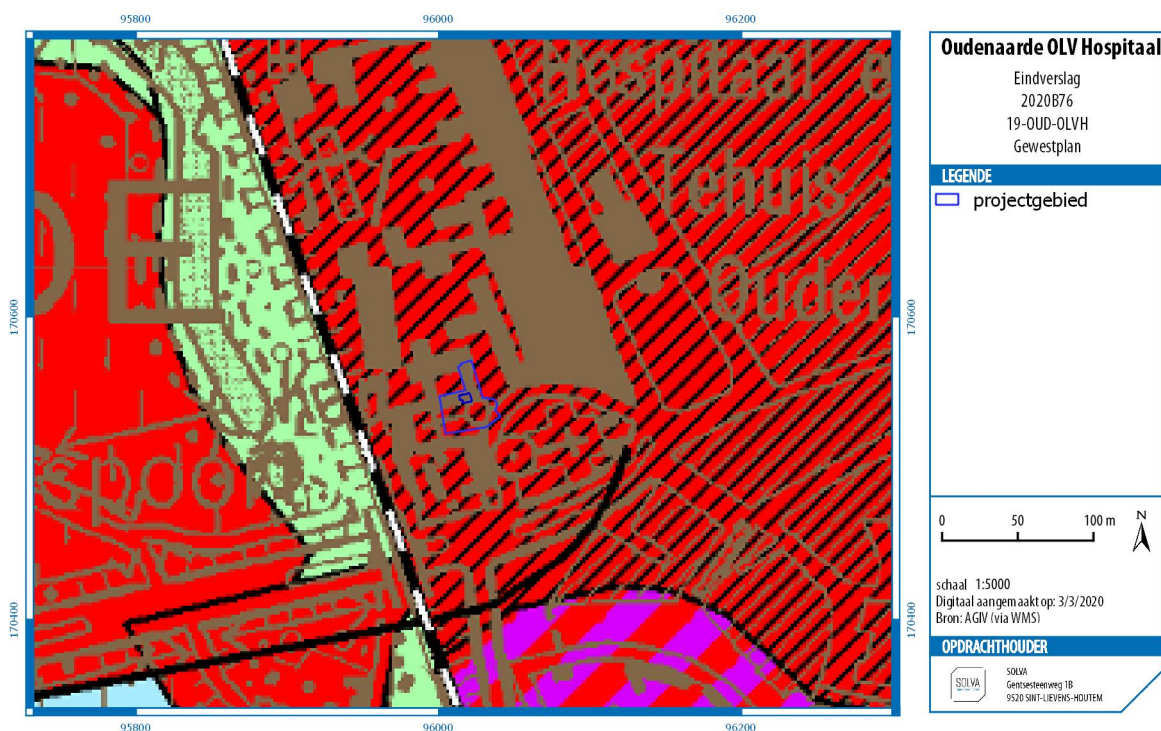
Het projectgebied ligt aan de Sint-Walbrugstraat, en ligt **binnen de archeologische zone** van Oudenaarde (figuur 11). Het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal ligt vlak bij de Sint-Walburgakerk en kort bij de Markt van Oudenaarde. Het projectgebied ligt ingesloten tussen het Algemeen Ziekenhuis Oudenaarde en het politiekantoor van de Politiezone Vlaamse Ardennen dat deels in de gebouwen van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal gelegen is.

Figuur 11: Ligging van het projectgebied ten opzichte van de archeologische zone van Oudenaarde (Bron: AGIV & Agentschap Onroerend Erfgoed, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 3/3/2020).

Volgens het **Gewestplan** van Oudenaarde (figuur 12) ligt het projectgebied in een gebied voor stedelijke ontwikkeling. Dergelijke gebieden zijn bestemd voor industriële, ambachtelijke en agrarische activiteiten, kantoren, kleinhandel, dienstverlening, recreatie, wonen, verkeer en vervoer, openbaar nut en gemeenschapsvoorzieningen, en dit voor zover deze functies verenigbaar zijn met hun onmiddellijke multifunctionele stedelijke omgeving.²

² Anoniem, s.d. *Digitale geactualiseerde gewestplannen voor Vlaanderen, vector. Handleiding, Toestand 1 januari 2002. Bijlage 3: teksten aanvullende stedenbouwkundige voorschriften (per gewestplan)*, 58-59.

Figuur 12: Gewestplan met aanduiding van het projectgebied (Bron: Departement Ruimte Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 3/3/2020)

5.1.1.2 AARDKUNDIGE EN HYDROGRAFISCHE SITUERING³

De Scheldevallei waarbinnen het projectgebied is gesitueerd, is gelegen in het zogenaamde **pleistoceen riviervalleiendistrict**, i.e. de gebieden die **geologisch/geomorfologisch** geassocieerd kunnen worden met de Pleistocene vallei van de Vlaamse Vallei, dat onder meer gekenmerkt is door alluviale kleibodems en een vrij vlakke tot licht golvende topografie.

In het gehele gebied van het Pleistoceen riviervalleiendistrict rusten jong-Quartaire afzettingen op een Tertiair substraat. De deklaag bestaat uit Quartaire niveo-eolische afzettingen van de laatste ijstijd (Weichsel), rustend op subhorizontale, oorspronkelijk zwak naar het noorden hellende, mariene Tertiaire lagen. Het reliëf is er nagenoeg vlak, met uitzondering van lokaal microreliëf van dekzandruggen, heuvels, ruggen, kouters, lage beekdepressies. Zowat overall komt een permanente grondwaterafel voor. Een fijn vertakte hydrografie komt voor, die veelal door menselijk ingrijpen sterk werd gewijzigd.

Er komen vooral zandgronden, lemig-zandgronden en licht-zandleemgronden voor. De uitlopers van het Pleistoceen riviervalleiendistrict, zoals de onmiddellijke regio waarbinnen het projectgebied is gesitueerd, wordt gedomineerd door fluviatiele afzettingen. Dit verklaart de iets zwaardere textuur in deze uitlopers, hoewel hier (bovenop) eveneens eolisch dekzand werd afgezet.

De belangrijkste processen uit de ontstaansgeschiedenis van het Pleistoceen riviervalleiendistrict situeren zich in de eerste helft van het Quartair, namelijk het Pleistoceen. Tijdens de afwisseling van ijstijden en tussenijstijden werd in verschillende fasen een enorme vallei, de zogenaamde 'Vlaamse Vallei' uitgeschuurd en herhaaldelijk opnieuw gevuld. In de Weichsel-ijstijd volgde een nieuwe uitschuring van het bekken, dat in

³ We baseren ons voor deze beschrijving op de definitie en karakterisering van de ecodistricten in Vlaanderen (zie Sevenant *et al.* 2002). In het concept 'ecodistrict' worden diverse geologische, geomorfologische, bodemkundige, hydrografische en historisch-geografische aspecten, die ook een determinerende invloed hebben gehad op het menselijk handelen in het verleden, in relatie tot elkaar besproken. Specifiek voor het pleistoceen rivierendistrict vermelden we hier de meest relevante passages die een invloed zouden kunnen hebben op het projectgebied.

het Tardiglaciaal (na de laatste ijstijd) opnieuw volledig werd opgevuld door eolische dekzandafzettingen en door fluviatiele afzettingen, die door de smeltwaters werden aangevoerd en in de rivieren bezonken. Gaandeweg ontwikkelde zich veenvorming.

De alluviale vlakten werden verder opgevuld als gevolg van de stijgende zeespiegel en later ook door de toenemende erosie na de prehistorische en historische ontbossingen. Momenteel is de geul van de Vlaamse Vallei niet meer zichtbaar in het landschap; ze is volledig toe gesedimenteerd. Bovenop de Pleistocene rivierafzettingen werden tijdens het Holoceen recente riviersedimenten afgezet, die vaak gekenmerkt worden door een complexe samenstelling van klei, leem, zand en grind.

In de Vlaamse vallei komen vrij veel landschappelijke en hydrografische relictten zoals loopwijzigingen en afgesneden meanders voor. De zuidelijke uitloper van de Vlaamse Vallei vormt een brede zandige vlakte, gelegen op een gemiddelde hoogte van +10 m TAW, ontstaan tijdens het fluvioperiglaciaal Weichseliaan. De Holocene insnijding van de Schelde heeft een algemene zuid-noord trend. De alluviale vallei is lagergelegen met een hoogte die meestal lager ligt dan +10 m TAW, en is opgevuld met alluviale afzettingen. De morfologie van de alluviale vallei is vrij vlak. Enkele donken komen als opwelvingen (slechts een paar meter hoog) voor.

Bodemkundig domineren in het alluviaal gebied de matig tot zeer sterk gleyige zandleem-, leem-, veen en vooral klei- en zware kleigronden. Veelal rusten ze op een zandige ondergrond, op sterk en zeer sterk gleyige, uitgebrikte, lemige en kleiige gronden, inclusies van gereduceerde kleigronden met venige bovengrond, matig droge tot natte lichtzandleemgronden met zandige ondergrond.

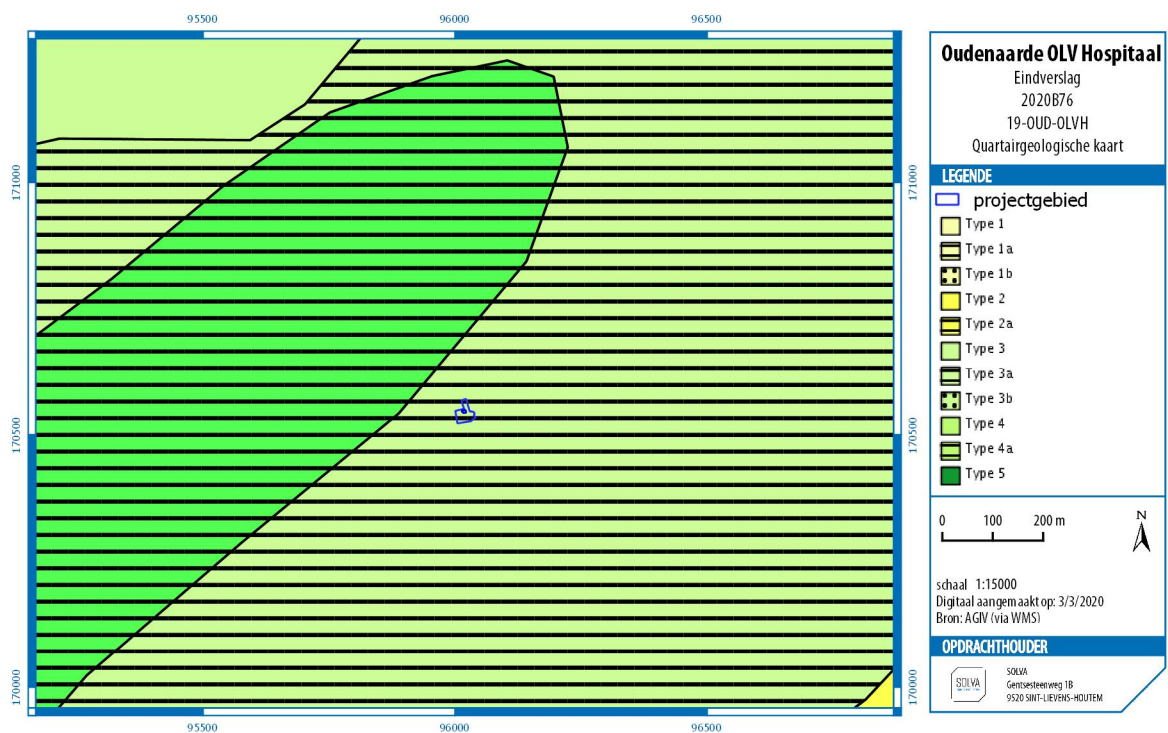
De leemgronden nemen de grootste oppervlakte van de alluvia in. De zandleemgronden liggen verspreid in de valleien. De licht-zandleemgronden vormen smalle stroken in de Scheldevallei (oeverwallen, donken). De veengronden beperken zich tot enkele kleine of grotere vlekken.

-Het projectgebied

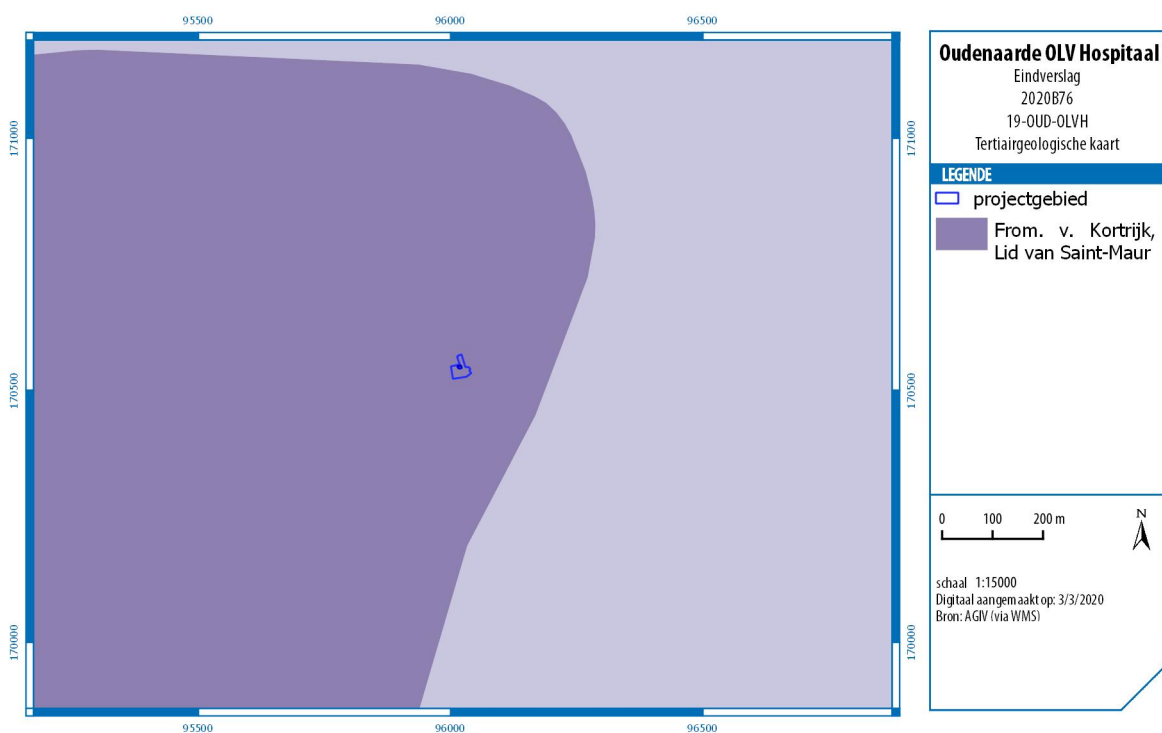
De **Quartaairgeologische profieltypekaart** karakteriseert het terrein als Holocene en/of Tardiglaciale fluviatiele afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (Type 3a; figuur 13).

Op de **Tertiairgeologische** profieltypekaart wordt het onderzoeksgebied gerekend tot de Formatie van Kortrijk (Lid van Saint-Maur). Op het terrein is dit te zien als grijze klei tot kleihoudende silt (figuur 14).

Voor het gebied is geen **geomorfologische** kaart beschikbaar.

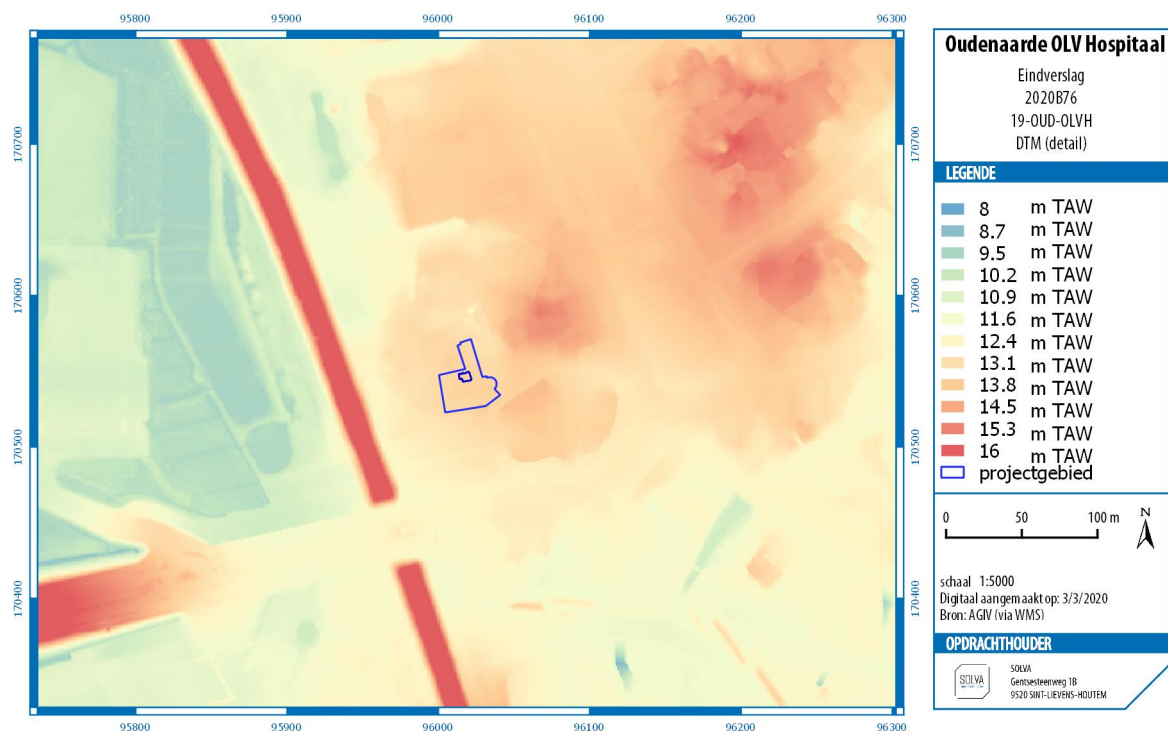
Figuur 13: Ligging van het projectgebied op de Quartaairgeologische kaart (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 3/3/2020)

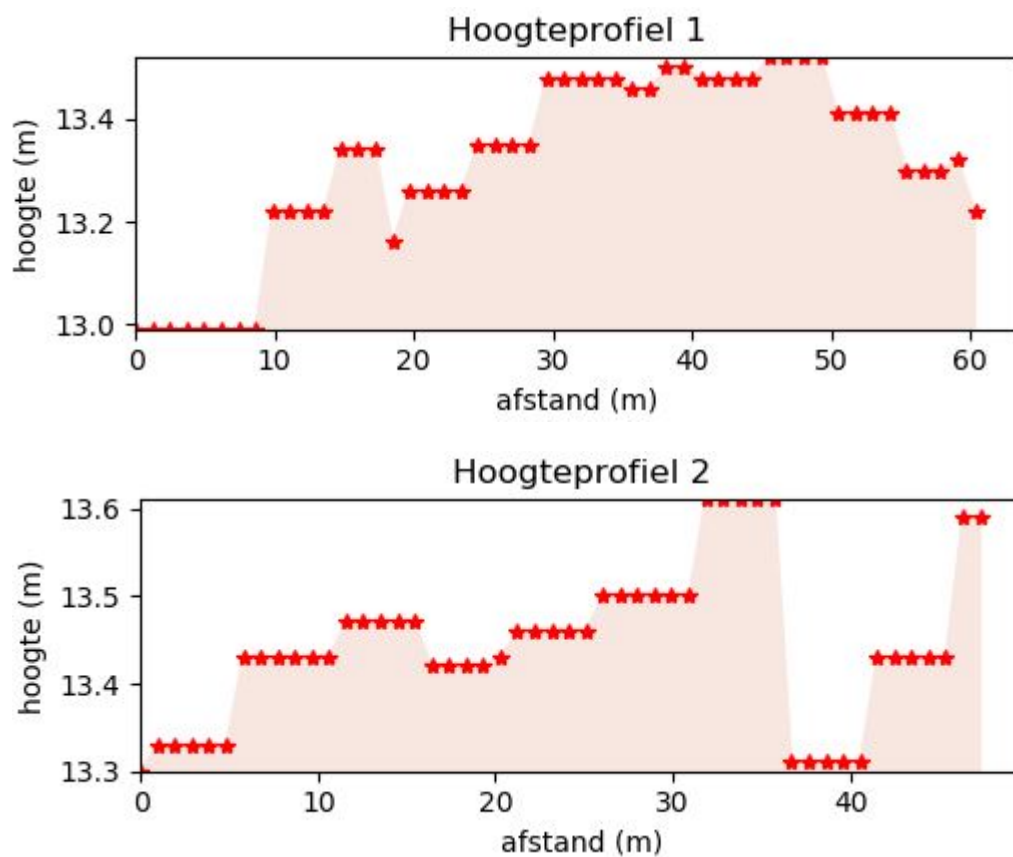
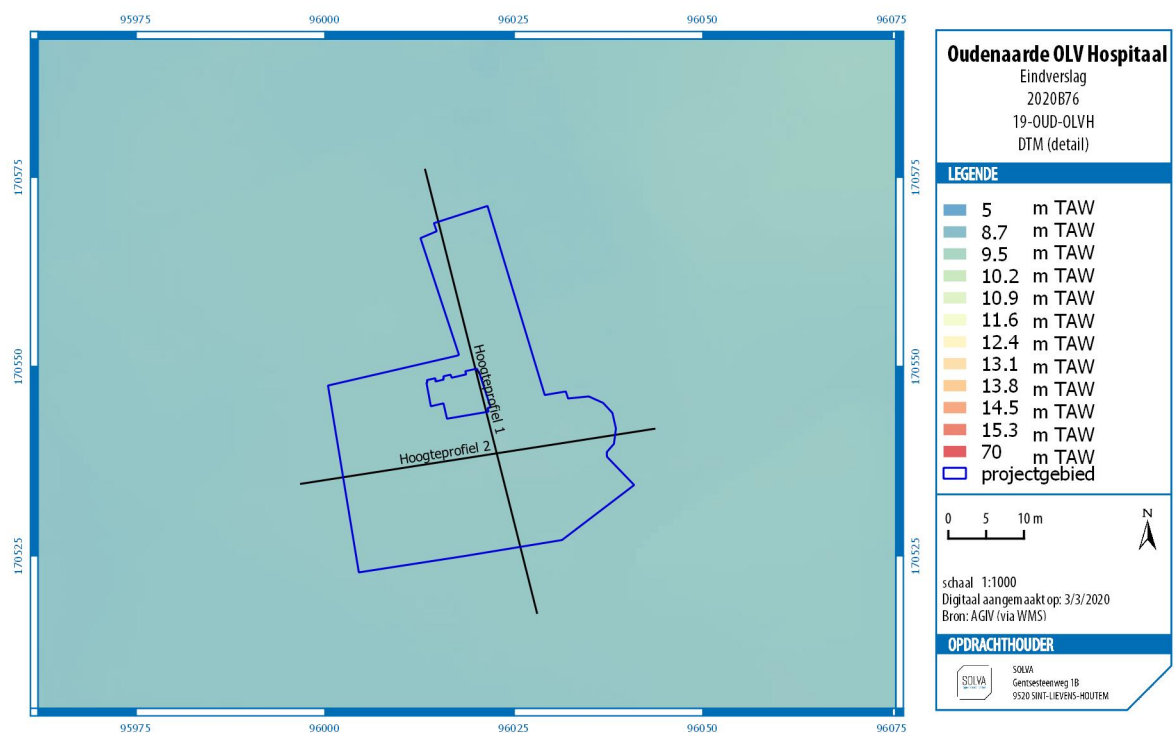
Figuur 14: Ligging van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 3/3/2020)

5.1.1.3 FYSISCH-GEOGRAFISCHE GEGEVENS

De site is gelegen op ca. +13,20 m à +13,50 m TAW, binnen de lagergelegen stroomvlakte van de Schelde (figuur 15).

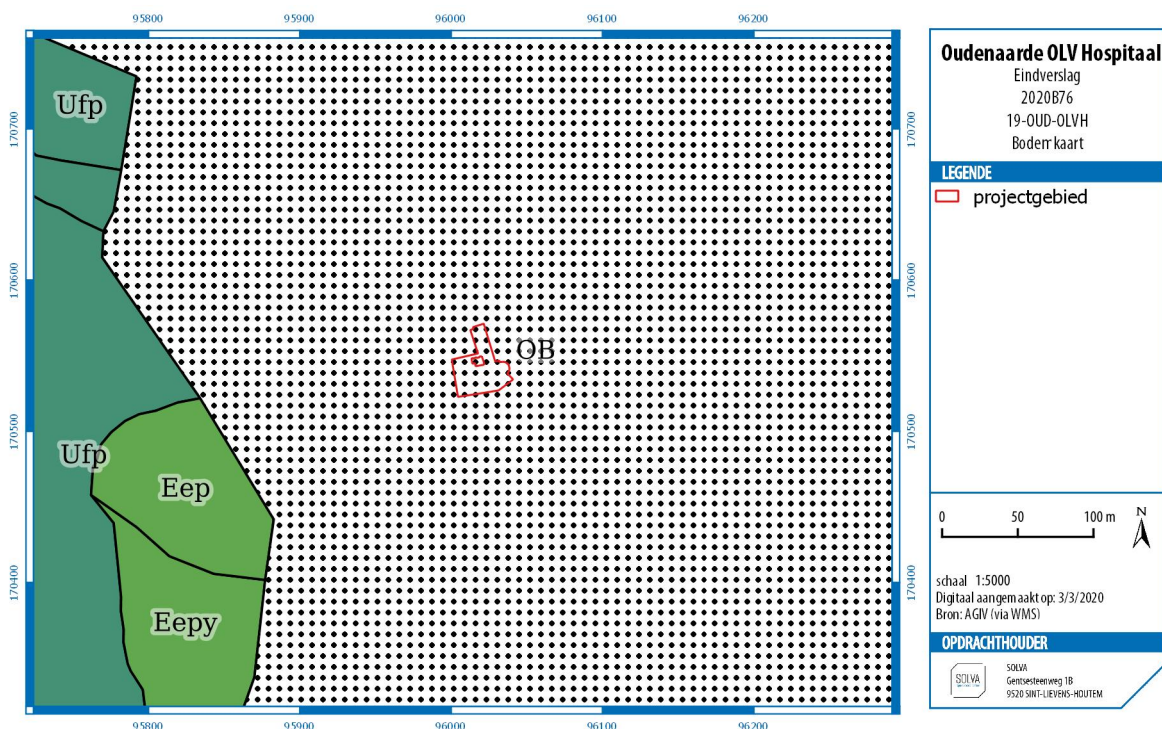
Figuur 15: Digitaal terreinmodel (detail) met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020)

Figuur 16: Digitaal terreinmodel met aanduiding van het projectgebied en hoogteprofielen (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020)

Het hoogteprofiel (figuur 16) toont dat het projectgebied een quasi vlak verloop kent.

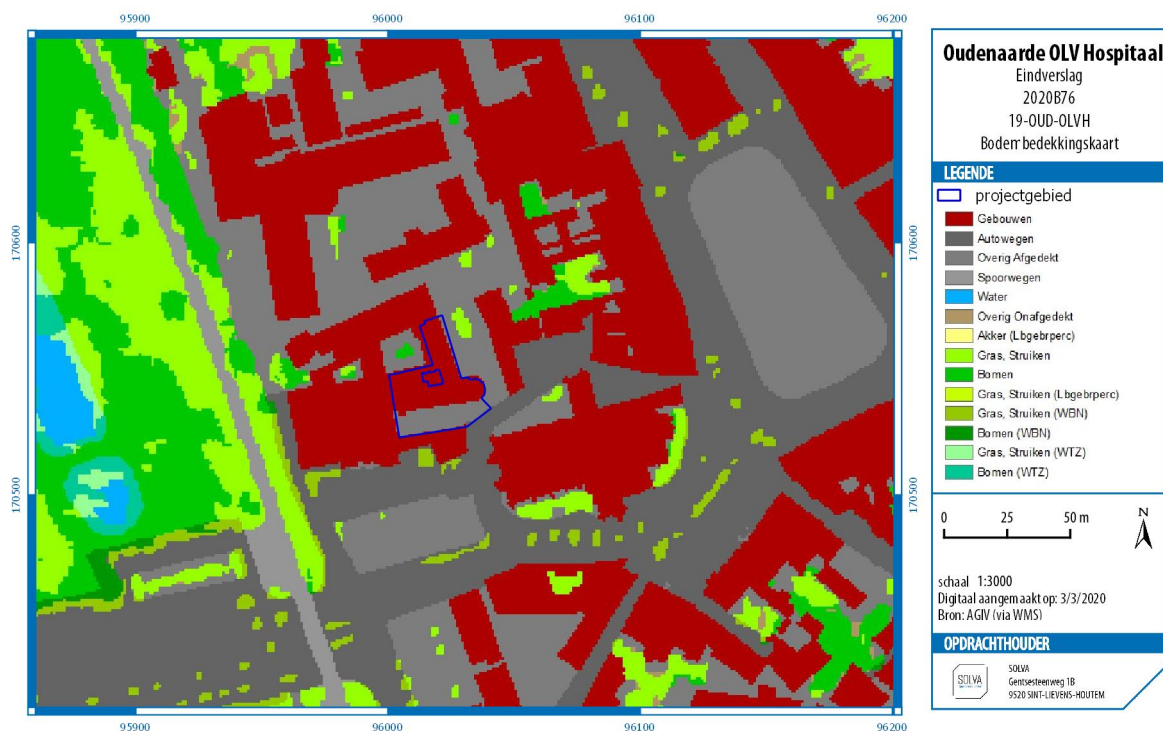
Op de bodemtypekaart staat het projectgebied gekarteerd als OB, bebouwde gronden (figuur 17).

Figuur 17: Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020)

5.1.1.4 GRONDGEBRUIK

De **bodembedekkingskaart** (figuur 18) geeft aan dat het projectgebied om evidente reden is weergegeven als een gebied dat bezet is door structuren.

Figuur 18: Bodembedekkingskaart van het projectgebied (Bron: AGIV, geraadpleegd via WMS; digitaal aangemaakt op 3/3/2020)

De **bodemerosiekaart** is niet bijgevoegd aangezien deze in deze context niet relevant is: er is geen erosie aanwezig op het terrein, aangezien het projectgebied bedekt is met asfalt en gebouwen.

5.1.2 HISTORISCH KADER

5.1.2.1 HISTORISCH KADER

Eerst wordt kort de algemene geschiedenis van Oudenaarde en Pamele uiteengezet, waarna er specifiek gefocust wordt op de ontwikkeling van het projectgebied.

a) Toponymie

De term *aard* in Oudenaarde verwijst naar een hoger gelegen terrein, reikend tot aan de oever aan de buitenzijde van de Scheldemeander.⁴ Een andere mogelijkheid is de verwijzing van *aard* naar een goede aanlegplaats voor schepen. Het voorvoegsel *oud* verwijst waarschijnlijk dan weer naar 'hoog', wat kan overeenstemmen met de topografische ligging van de stad. Een tweede optie is dat het duidt op 'oud', in de betekenis van 'verlaten' of 'opgegeven', of ook 'eerbiedwaardig oud'.

De naam Pamele wordt voor het eerst vermeld in 1177 als *Pamela*, en wijst waarschijnlijk op de aanwezigheid van een kronkelwaardrug aan de buitenbocht van een Scheldemeander met een opvallende (half)ronde vorm.⁵ Deze kronkelwaardruggen liggen binnen een riviermeander, in dit geval de Schelde, en zijn bijgevolg onderhevig aan periodieke overstromingen.⁶

b) Ontstaan van Oudenaarde en Pamele

Voor de vroegste geschiedenis van Oudenaarde zijn weinig bronnen voorhanden waardoor er over het ontstaan van Oudenaarde nog vele onbeantwoorde vragen zijn. We willen hier dan ook signaleren dat het hieronder geschetste verhaal grotendeels gebaseerd is op interpretaties van deze oudste bronnen door diverse auteurs. Hopelijk kunnen deze interpretaties in de toekomst afgetoetst worden aan de realiteit.

Het Verdrag van Verdun verdeelt in 843 het Karolingische rijk in drie delen: West-Francië, Oost-Francië en Midden-Francië. De Schelde, die voordien al als kerkelijke grens fungeerde tussen het bisdom Kamerijk en het bisdom Noyon-Doornik, vormt nu ook de grens tussen West- en Midden-Francië. Tussen de jaren 923 en 928 komt Midden-Francië in handen van de Ottoonse heersers van Oost-Francië, waardoor de West-Frankische koning lijnrecht tegenover de Oost-Frankische keizer kwam te staan. In de volle middeleeuwen zijn er in de streek van Oudenaarde dan ook twee bestuurlijke centra. Op de linkeroever van de Schelde bevindt zich het Karolingisch koningshof, bestuurd door de heren van Petegem. Deze villa was oorspronkelijk in het bezit van de West-Frankische koning, maar komt later in handen van Petegemse adel. Op de rechteroever ligt het Ottoonse markgrafelijke centrum van Ename met een burcht langs de Schelde, dat rond het jaar 1000 een grote bloei kent. De Schelde vormt zo de grens tussen Petegem enerzijds en Ename anderzijds.⁷ In 1034 echter volgt de inname van de Enaamse burcht door de toenmalige graaf van Vlaanderen, Boudewijn IV.⁸

Interessant hierbij is dat rond deze periode, onder heerschappij van de graaf van Vlaanderen Boudewijn IV, de naam Oudenaarde voor het eerst verschijnt in historische documenten. In 1064 duiken de *turris aldenardensis*⁹ (letterlijk: een Oudenaardse versterkingstoren) en de Sint-Walburgakerk op in de bronnen. Beide zijn in eigendom van een lokale heer, Arnulf van Oudenaarde.¹⁰ De toren is waarschijnlijk gelegen tussen een Scheldebocht en de aangelegde Burgschelde en vormt de oudste kern van Oudenaarde waaruit zich later de stad ontwikkelt. Aansluitend op deze oudste zone bevindt zich naast een kerk (Sint-Walburga) ook een markt, later 'Garenmarkt' of 'Vismarkt' genoemd.¹¹ In bronnen uit 1127 en 1155 is de site omschreven als *oppidum*, waaruit blijkt dat de handelsnederzetting toen al versterkt was.

Op de rechteroever komt ook Pamele na 1047 tot ontwikkeling. Deze *Novus Burgus* ontwikkelt zich onder impuls van de baron van Pamele stilaan tot stad.¹² De nederzetting trekt handelaars en ambachtslieden aan,

⁴ Van Durme 2012, 37.

⁵ Van Durme 2012, 34.

⁶ Van Durme 2012, 37.

⁷ Callebaut, De Groote & Ameels 2012, 18-19.

⁸ Callebaut, De Groote & Ameels 2012, 22.

⁹ Een oprichtingsdatum is niet gekend.

¹⁰ Callebaut, De Groote & Ameels 2012, 25.

¹¹ Callebaut, De Groote & Ameels 2012, 26.

¹² Callebaut, De Groote & Ameels 2012, 31.

die zich daar vestigen en een bevolkingstoename in de hand werken. Het ontvangen van een stadskeure in de 12de eeuw kan niet uitblijven.¹³ Op dat moment krijgt ook Pamele een omwalling. Een klein deel van deze oudste walgracht was nog tot in de 16de eeuw zichtbaar. Oudenaarde ontvangt op haar beurt in 1189 haar stadsrechten. Op dat moment liggen langs weerszijden van de Schelde twee steden met overeenkomstige instellingen en versterkingen.¹⁴

De uitbreiding van Oudenaarde laat niet lang op zich wachten. Vóór 1279 is een nieuwe omwalling¹⁵ een feit. Deze omsluit zowel de bewoningskern van Oudenaarde op de linkeroever als deze van Pamele op de rechteroever.¹⁶ De oppervlakte binnen de omwalling bedraagt nu 42 hectare. In 1290 vervangt een stenen muur de aarden wal.¹⁷ Vijf poorten vormen de enige toegangen tot de stad. In deze fase is ook de huidige Grote Markt aangelegd¹⁸ en vervangt een trapeziumvormig kasteel (het zogenaamde kasteel van Pamele)¹⁹ de oude burchttoren gelegen in de binnenbocht van de Scheldemeander.

In 1384 kwam Oudenaarde samen met de rest van het graafschap Vlaanderen onder controle van de Bourgondische hertogen. Net zoals de vroegere graven van Vlaanderen drukten de hertogen hun stempel niet enkel op de politieke en culturele situatie, ook heeft hun militaire strategie gevolgen voor de steden. De gunstige ligging van Oudenaarde speelt hierbij ongetwijfeld een rol.²⁰ De Bourgondische defensiepolitiek is tekenend voor het Vlaamse landschap, vooral voor steden met een strategische ligging. In de belangrijkste steden of langs rivieren en handelswegen naar grote steden komen militaire steunpunten tot ontwikkeling, met als doel die grote steden onder controle te houden.²¹ Om de macht over hun territorium uit te breiden, dienden ze eerst de macht van de steden te beperken. Hierin speelde Oudenaarde, zowel onder de graven als de hertogen en gelegen op de aanvoeroute naar Gent, vaak een belangrijke rol. In de loop van de geschiedenis vonden verschillende belegeringen plaats, onder andere in 1382, 1452 en 1485.²² Als bescherming tegen de belegeringen liet Jan zonder Vrees (1404-1419) de ommuring in 1415-1416 verstevigen met vijf poorten (de Beverepoort, Einepoort, Bergpoort, Baarpoot en Meerspoot) en 24 torens.²³

c) Het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal²⁴

De oudste vermelding van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal gaat terug tot een oorkonde uit 1202 waarin het hospitaal beschreven staat als '*Hospitalis Aldenardensis*'. Het werd gesticht door de Oudenaardse priester Arnulfus op een stuk grond dat werd geschonken door de graaf van Vlaanderen, Boudewijn IX. Het was gelegen buiten de stadsomwalling, ten noorden van de Beverepoort. Vandaag is dit gebied te situeren tussen de Jacob Lacopsstraat en de Gevaertsdreef.²⁵ De gemeenschap van broeders en zusters volgde een eigen regel in de geest van de cisterciënzers. Maar reeds in 1233 werd de abdij overgeplaatst naar Ath en werd het klooster van de zusters bernardinnen formeel onafhankelijk van de cisterciënzers.²⁶

Het hospitaal werd vanaf 1363 uitsluitend door zusters bestierd. Dankzij aankopen en schenkingen kon de instelling talrijke gronden, huizen, tienden, renten, cijzen en zelfs tolinkomsten verwerven! Dit leidde er toe dat de zusters er een behoorlijke levensstijl op na konden houden. Ook uit de rekeningen van het hospitaal bleek een uitgesproken welstand: verschillende soorten wijn (ook tijdens de vasten!), gevogelte, vlees, alle soorten vis, schaaldieren, groeten, fruit en specerijen. Het is op basis van de rekeningen niet uit te maken of deze goederen bestemd waren voor de zieken dan wel voor de zusters, maar het is zeker plausibel dat de zusters er zich te goed aan hebben gedaan. Het is bovendien ook gekend dat de gesloten gemeenschap een sterk elitair karakter had: enkel zusters van adellijke afkomst werden toegelaten.

¹³ Callebaut, De Groote & Ameels 2012, 31.

¹⁴ Castelain 2012, 44.

¹⁵ Deze omwalling omvat aanvankelijk een aarden wal en een gracht van ca. 2500 meter.

¹⁶ Callebaut, De Groote & Ameels 2012, 28-29.

¹⁷ Van Cauwenberghe 2004, 25.

¹⁸ Callebaut, De Groote & Ameels 2012, 28.

¹⁹ Callebaut, De Groote & Ameels 2012, 30.

²⁰ Haemers & Van Assche 2012, 56.

²¹ De Groote 2013, 54-55.

²² Haemers & Van Assche 2012, 56.

²³ Van Cauwenberghe 2004, 25.

²⁴ Gezien de aard van de werken in deze fase ligt de focus in onderstaand historisch overzicht vooral op de kapel, de pandgang en de kloostervleugel ertussen.

²⁵ Onderstaande paragraaf is een parafrase van Trio 2012: 136-137

²⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/27312>

Tussen 1379 en 1382 verhuist het hospitaal naar de huidige locatie. Het toenmalige hospitaal werd door Lodewijk van Male afgebroken, waarna de stenen werden gerecupereerd in de stadsversterkingen. De relocatie naar een veiligere plek *intra muros* viel niet toevallig samen met het uitbreken van de Gentse Oorlog in 1379. De huidige locatie kwam op dat moment vrij door het gedwongen vertrek van de begarden die tot dan de plaats bewoonden. Het hospitaal werd ondergebracht in het priestershuis en de vergaderzaal van de begarden, wat vermoedelijk overeenkomt met de huidige kapel.²⁷ De bogaarden (of begarden) waren mannen die als alleenstaanden deel uitmaakten van een soort vrije leken gemeenschap binnen de Rooms-Katholieke Kerk.

Vanuit het voormalige “bogaardenhuis” ten westen van de Sint-Walburgakerk breidde het nieuwe hospitaal zich uit in de loop van de 15de eeuw door het opkopen van aanpalende gronden en gebouwen: er zijn aankopen gekend in 1402, 1409 en in 1449.²⁸

a) kapel²⁹

De kapel is een oostwest-georiënteerd gebouw. Aan het begin van de 15de eeuw werd het uit Doornikse kalksteen opgetrokken huis/vergaderzaal van de bogaarden omgebouwd in gotische stijl tot ziekenzaal en kapel. Het koor van de kapel draagt een stichtingsteen met datum 1409, maar het gebouw zelf is met zekerheid ouder. De scheidingmuur tussen schip en koor heeft een brede 15de-eeuwse spitsboog die op twee zuilen met knopkapiteel rust, erboven zijn sporen van 13de-eeuwse bogen teruggevonden bij restauratie. Het werd door de zusters gebruikt als ziekenzaal en kapel, ingeplant ten zuiden van de binnenplaats. Volledig opgetrokken uit Doornikse steen grotendeels vernieuwd bij de restauratie van 1898-1901 onder leiding van architect A. Vossaert; dakruiter van 1462-63 naar ontwerp van J. van den Berghe, vernieuwd in Balegemse zandsteen in 1548-49. De kapel heeft een éénbeukig schip van zes traveeën, onder een steil zadeldak (leien). Aan de vrijstaande zuidzijde is het gestut door bij de restauratie toegevoegde steunberen. De kapel is voorzien van gekoppelde lancetvensters met bekronende oculus. Het in 1409 (zie gevelsteen) aangebouwd vijfzijdig koor in Scheldegotiek heeft hoge spitsboogvensters met gotische tracerings en glas-in-loodramen. Noordzijde met slechts één zichtbare travee met spitsboogdeur en dito venster erboven. Thans witgeschilderde ruimte onder eikehouten zoldering met beschilderde balklaag op consoles. Zuidmuur is doorbroken door gekoppelde lancetvensters en oculi. Noordmuur met getoogde deuren en tribune bovenaan.

b) kloostergebouwen en pandgang

De kloostergebouwen met verschillende vleugels zijn gegroepeerd rondom een onregelmatige vierkante hof met pandgangen op de begane grond. Archiefdocumenten maken in 1465 vermelding van de bouw van een galerij en peristilium naar de wasplaats naar ontwerp van architect O. De Bosschere.

Oudste zuidelijke en oostelijke pandgang deel uitmakend van de respectievelijk onderkelderde vleugels met gedrukte tongewelven. De noordelijke en westelijke pandgangen onder lessenaarsdak leunen tegen de respectievelijke vleugels aan. Een spitsboogarcade (ten zuiden, met vijf traveeën) en drie korfboogarcaden (noord, oost en west met vier traveeën) in geprofileerde zandstenen omlijsting, thans beglaasd, zien uit op de pandhof. Gangen met zandstenen kruisriboverwelling met in de sleutels onder meer wapenschilden van de priorinnen Catherina Cabeliau (1523-1556) en Margaretha Cabeliau (1556-1580), (twee vissen ruggelinks) afgewisseld met het wapenschild met kruis van het hospitaal, vastgehouden door een engel, wijzen er op dat geheel van de kloostergang in de 16de eeuw te situeren is.³⁰ Het klooster, bewoond door Bernardinnen, werd in de loop der tijden verbouwd en aangepast en groeide uit tot een complex ensemble. Van het kloosterpand rest nog een deel van de laat-gotische kruisgang uit de 16de eeuw.³¹

²⁷ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/27312>, geraadpleegd op 24/02/2020

²⁸ Devos 1998: 82.

²⁹ Onderstaande bouwtechnische beschrijvingen van de kapel, pandgang en vleugels zijn overgenomen van het kennisdossier van de Vlaamse overheid: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/27312>

³⁰ Devos 1998, 84.

³¹ Bogaert et al. 1996, 34.

5.1.2.2 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED

Van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal zijn sinds 13-07-1945 het hoofdgebouw, paviljoen, kapel en kloostergang beschermd als monument. Op 05-05-1981 kwamen ook nog de gevels en daken van de voornoemde onderdelen hierbij. Op dit moment werd het hospitaal ook opgenomen in de beschermde stads- of dorpszicht van de Stad Oudenaarde. Op 14-09-2009 volgde een vaststelling als bouwkundig erfgoed.

5.1.2.3 HISTORISCH-CARTOGRAFISCHE DOCUMENTATIE

De historisch-cartografische studie heeft tot doel een beter grafisch beeld te geven van het studiegebied doorheen de tijd. In de meeste gevallen is de informatiewaarde van de kaarten eerder laag, omdat ze bij aanmaak op perceels- of gebouwniveau weinig detaillistisch zijn opgevat en de focus vooral leggen op de grotere gehelen. Een archiefstudie naar plannen die opgemaakt zijn naar aanleiding van de uitgevoerde restauratiewerken zou mogelijk meer informatie kunnen geven, maar valt buiten het kader van dit rapport.

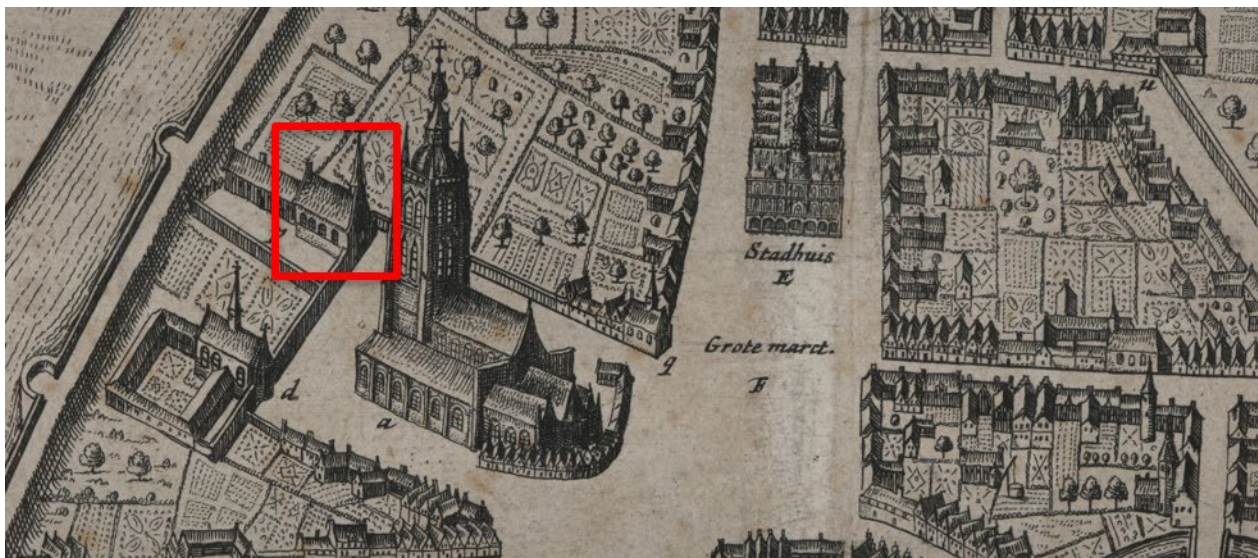
a) Jacob van Deventer – Atlas des villes des Pays-Bas: 73 places levées entre 1550 et 1565 sur les ordres de Charles Quint et de Philippe II: Oudenaerde, Ename, Beveren, Lubeghem (1564)

De oudste gekende weergave van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal is van Jacob van Deventer (ca. 1560) (Fig. 19). Zijn weergave en de ligging van de kapel komen goed overeen met de hedendaagse situatie. De achterliggende gebouwen zijn schetsmatig weergegeven.

Figuur 19: Aanduiding van het projectgebied op het georeferentie stadsplan van Oudenaarde door Jacob van Deventer uit 1564 (Bron: KBR; eigen bewerking; digitaal aangemaakt op 24-02-2020)

b) Antonius Sanderus – Flandria Illustrata: Aldenarde / Audenaerde (1641-1644)

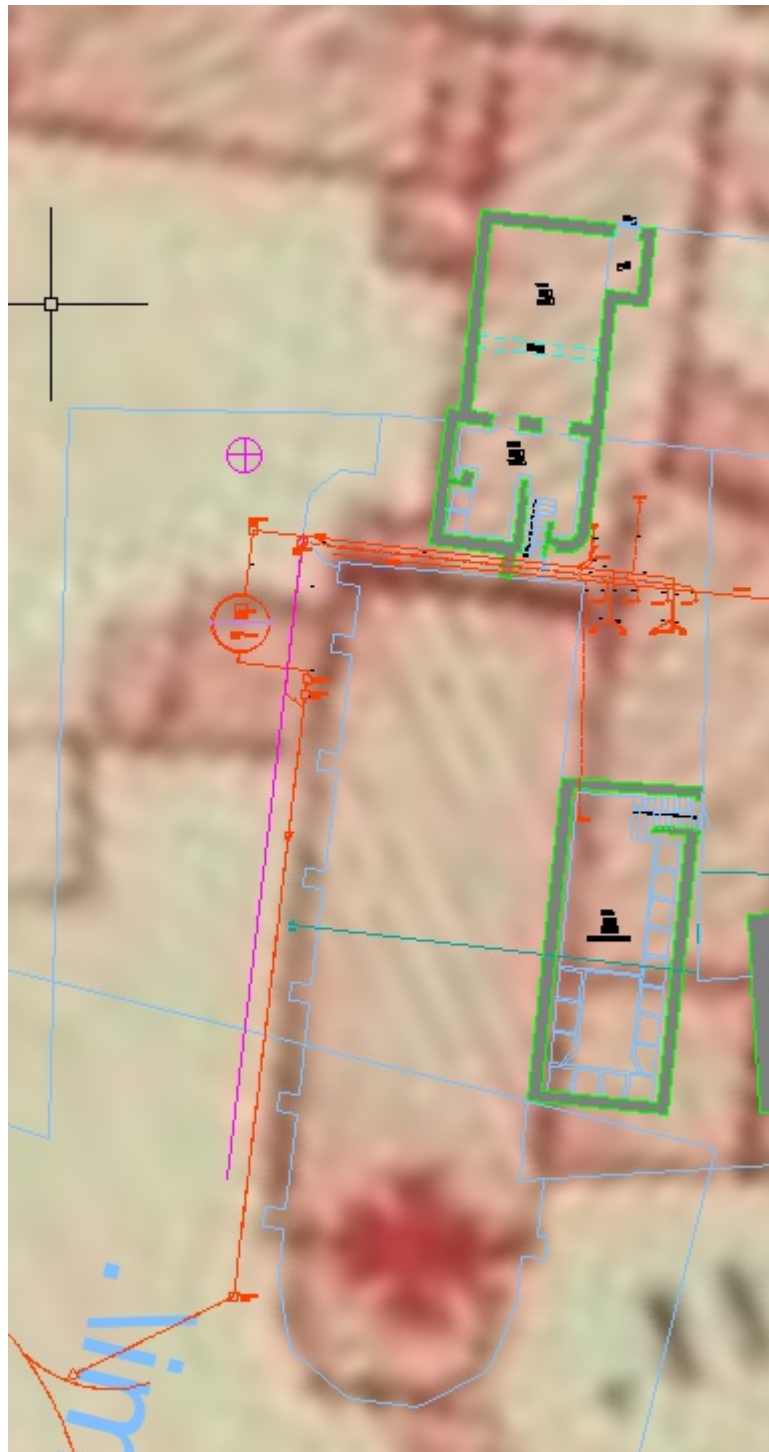

Figuur 20: Uitsnede uit het stadsplan van Oudenaarde door Antonius Sanderus (1641-1644; bron: lib.ugent.be)

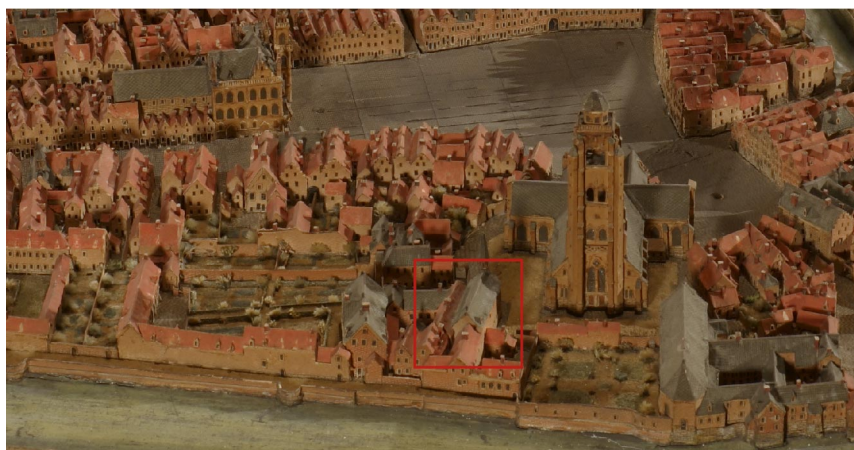
Op de kaart van Sanderus (1641) is de kapel weergegeven, maar bijzonder is dat er op deze kaart ten noorden van de kapel geen gebouwen zijn weergegeven. Vermoedelijk is deze schets sterk schematisch opgevat, aangezien er uit de archiefdocumenten wel duidelijk geweten is dat er bebouwing was op de plaats in deze periode. De tekening kan derhalve niet gebruikt worden voor verder historisch onderzoek.

c) Het Plan d'Oudenarde (1746) en de Maquette van Nézot (1748-1752)

De kaart (Fig. 21) die dienst deed als basis voor de maquette van Nézot (Fig. 22), geeft meer informatie en komt bovendien ook goed overeen met de hedendaagse situatie. Een projectie van de geplande werken toont aan dat de locatie van de septische put zich mogelijk op de locatie van een niet meer bewaarde aanbouw aan de kapel bevindt. Op de maquette van Nézot staat aan de zuidelijke gevel van de kapel een aanbouw weergegeven die momenteel niet meer bewaard is. De maquette toont meteen het eclectische karakter van het bouwsel.

Figuur 21: Projectie van het leidingenplan 'Parijs, Vincennes, SHAT, Archives du Génie, canton Oudenarde, art. 14, section 1, pièce n°27'. (bron: SHAT, archives de Génie & Architectenbureau Sabine Okkerse)

Figuur 22: De maquette van Nézot waar de kapel en de zuidelijke pandgang van het klooster zijn aangeduid. (Bron: Stadsarchief Oudenaarde, pos 67_MG_1091)

Recentere, veel gebruikte kaarten zoals de Ferrariskaart, kaart van Vaillant of Atlas der Buurtwegen hebben slechts een zeer lage informatieniveau voor het onderzoeksgebied. De zone wordt op deze kaarten als één aaneengesloten blok weergegeven, waaruit geen verdere bouwhistorische informatie af te leiden is.

5.1.3 ARCHEOLOGISCH KADER

5.1.3.1 HET PROJECTGEBIED

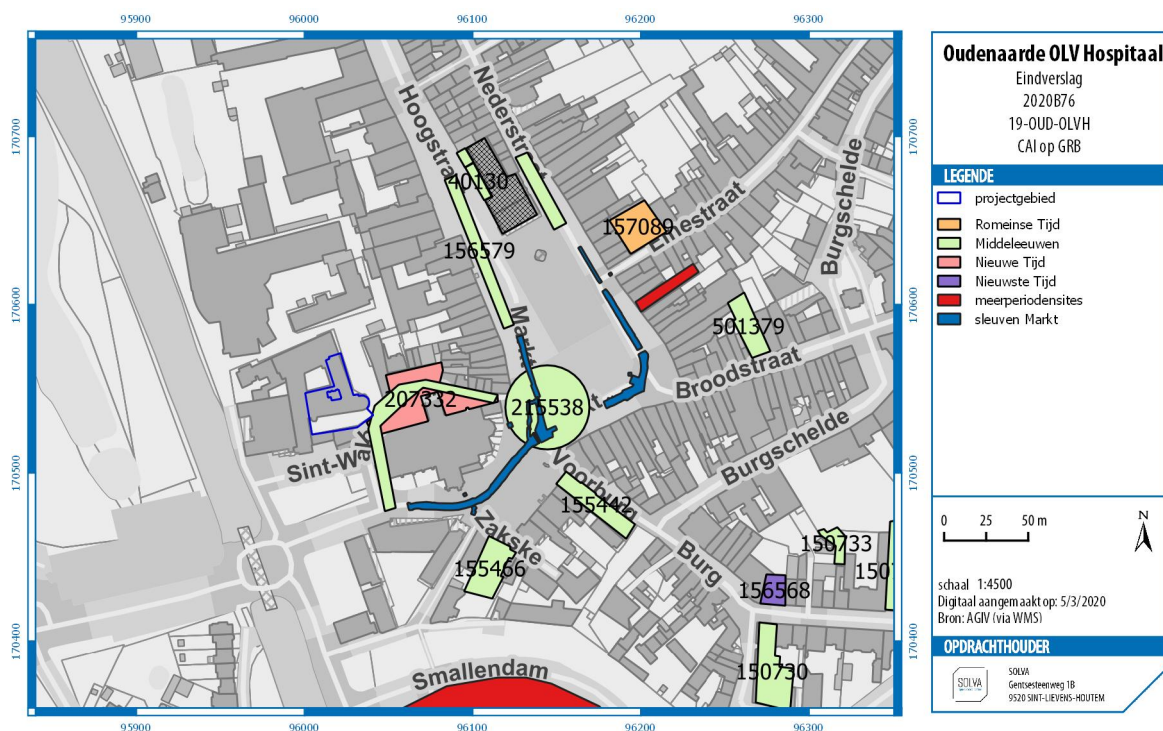
Het projectgebied is gelegen in een zone met een heel hoge archeologische gevoeligheid. Het ligt binnen de archeologische zone van de stad Oudenaarde (Historische stadskern van Oudenaarde). In de onmiddellijke omgeving zijn reeds verschillende opgravingen uitgevoerd die dit hoge archeologische potentieel bevestigen. Deze opgravingen vonden plaats rond de Sint-Walburgakerk en op de Minderbroederstraat-Markt, en focussen vooral op de begravingen rond de kerk en de oudste ontwikkeling van de stad (Figuur 23).

Het onderzoeksgebied ligt vlakbij de Sint-Walburgakerk en de Boudewijntoren. Deze zone wordt algemeen als een van de oudste zones van de stad beschouwd, en de plek van waaruit de stad zich tijdens de middeleeuwen heeft ontwikkeld. Het projectgebied is gelegen binnen de 13de-eeuwse stadsomwalling.³²

CAI locatie 152252 & 207332 behandelen het onderzoek dat is uitgevoerd aan de noordzijde van de Sint Walburgakerk. Naast meer dan 170 begravingen uit de 15de-18de eeuw, zijn tijdens de opgravingen een groot aantal extractiekuilen uit de 2de helft van de 13de eeuw, een klokgieterskuil en de kerkhofmuur in Doornikse kalksteen aangetroffen.

CAI locatie 220086 is aan de westzijde van het projectgebied slaat op de brede vestingsgracht en omwalling van de versterking die in opdracht van Lodewijk XIV vanaf 1670 door maarschalk Vauban werd uitgebouwd.

³² De Maeyer et al. 2015, 20.

Figuur 23: CAI op GRB met aanduiding van het projectgebied (bron: AGIV; digitaal aangemaakt op 3/3/2020)

5.1.3.2 DE DIRECTE OMGEVING

In de directe omgeving van het projectgebied werd in 2016-2017 op de Markt van Oudenaarde een grootschalige opgraving uitgevoerd door SOLVA (**CAI 215538** slaat op losse vondsten uit de afgegraven aarde). De oudste sporen blijken te dateren uit de periode 10de-12de eeuw. Het gaat om zandwinningskuilen en menselijke begravingen. Onverwacht was de aanwezigheid van een aantal wegen die tot ver in de 13de eeuw op de latere Markt in gebruik bleven. De gracht van de eerste stadsomwalling, die volgens de hypothese onder de Markt gesitueerd werd, is niet gevonden. Het grootschalige onderzoek liet toe om de oudere waarnemingen inzake de positie van de 13de-eeuwse stadsomwalling (**CAI 156579**) te nuanceren³³. Verder bleek uit het onderzoek dat de aanleg van de Markt en de bouw van het Oude Vleeshuis rond 1300 gesitueerd moeten worden. De onverwachte vondst van een partieel bewaarde steentijdsite illustreerde dat het gebied ook in vroegere tijden aantrekkelijk was voor jager-verzamelaars.³⁴

De resultaten van deze opgravingen in combinatie met gegevens uit de oudere opgravingen, toonden het hoge potentieel aan van de locatie wat betreft de aanwezigheid van oudere sporen.

5.2 BESCHRIJVING VAN DE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN

5.2.1 GENESE VAN DE BODEMS OF ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN

De bodemtype kaart (figuur 17) toonde reeds aan dat het gehele gebied in een sterk antropogeen verstoord gebied ligt. De aard van de werken impliceert dat er enkel in antropogene pakketten zal worden gegraven, en dat de natuurlijke bodem meer dan waarschijnlijk niet geraakt zal worden.

³³ CAI 156579 verwijst naar een onderzoek uitgevoerd in het kader van rioleringswerken. Men meende door de beperkte schaal waarop dit onderzoek is uitgevoerd, dat men het tracé van de stadsomwalling had gekruist. Echter kon het onderzoek in 2017 aantonen dat men niet de stadsomwalling, maar wel zgn. 'zwarte lagen' had gedocumenteerd.

³⁴ Crombé et al. 2018.

Aangezien de proefputten tot het eerste archeologische niveau zijn afgegraven, hebben deze enkel antropogene pakketten opgeleverd.

5.2.2 BEWARING VAN DE BODEMS OF ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN

Er zijn geen natuurlijke bodems vastgesteld tijdens het terreinwerk. Alle onderzochte zones waren antropogeen verstoord.

5.2.3 EFFECTEN VAN DE AANWEZIGE BODEMS EN SEDIMENTEN OP DE BEWARING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE EN DE ARCHEOLOGISCHE ARTEFACTEN DAARBINNEN

In de ondergrond van het projectgebied zijn er geen natuurlijke bodems meer te verwachten op geringe diepte. De natuurlijke sequenties zijn een stuk dieper gelegen, en voor het grootste deel buiten het bereik van de geplande infrastructuurwerken. De bodemopbouw bestaat uit louter antropogene bodems waarbinnen de vloeropbouw van zowel de kloostergang als de aanpalende gebouwen goed bewaard zijn. Enkel in de zone waar de septische put wordt uitgegraven zijn er natuurlijke sequenties te verwachten.

5.2.4 REFERENTIE AAN GELIJKAARDIGE BODEMS EN ANDERE COMPLEXEN VAN AARDKUNDIGE EENHEDEN OP GEKENDE ARCHEOLOGISCHE SITES

De aanwezigheid van louter antropogene bodems in een stadscontext is geen zeldzaamheid in Vlaanderen. Verschillende opgravingen in de nabije omgeving toonden aan dat er in Oudenaarde een sterke antropogene impact is geweest op het bewaarde bodemarchief. Voor een gelijkenis in bodemopbouw verwijzen we naar de eerder vermelde opgravingen op de Markt.³⁵

5.3 BESCHRIJVING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE AAN DE HAND VAN HET SPORENBESTAND OF DE VONDSTENSPREIDING

5.3.1 ANALYSE VAN DE OPBOUW VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5.3.1.1 BESCHRIJVING VAN DE WIJZE WAAROP DE ARCHEOLOGISCHE SITE ZICH AAN HET HUIDIGE OPPERVLAKE MANIFESTEERT

De site maakt deel uit van een kloostercomplex dat sinds de late middeleeuwen talrijke verbouwingen heeft gekend. Het opgaand muurwerk is vanzelfsprekend zichtbaar aan de oppervlakte aangezien het gebouw nog steeds in gebruik is. Een overzicht van de beperkte bouwhistorische studie is te vinden in Devos 1998. In deze tekst geeft de auteur aan dat het bouwhistorische onderzoek slechts kleinschalig is uitgevoerd. Er is sindsdien geen uitgebreid bouwhistorisch onderzoek meer verricht op het monument. De uitgevoerde bouwhistorische studies baseren zich enkel op de zichtbaar overgeleverde restanten in combinatie met de gegevens uit archiefonderzoek. Zoals gesteld is het niet geweten in hoeverre de gebouwen van de bogaarden zijn geïntegreerd, dan wel volledig zijn afgebroken en opnieuw zijn opgebouwd. Voor een gedegen onderzoek van het opgaand muurwerk zou alle pleister moeten verwijderd worden, wat buiten de impact van de geplande werken valt.

³⁵ De Maeyer *et al.* in voorbereiding.

5.3.1.2 BESCHRIJVING VAN DE STRATIGRAFISCHE OPBOUW VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

De opbouw van de site is slechts gekend tot het eerste archeologische niveau. Dit is het niveau tot waar er in kader van het proefputtenonderzoek is afgegraven. De proefputten I, II en III hadden een sterk gelijkende lagenopbouw, hoewel ze in verschillende ruimtes liggen (figuur 24). Bovenaan lag de huidige tegelvloer (natuursteen tegels of kleine cementtegels), die op een gele zandige opmaaklaag was gelegd. Daaronder stak een puinig ophogingspakket dat varieerde tussen de 10 cm (zone I) tot ongeveer 25 cm in zone III. Op basis van het aardewerk is deze laag te dateren in de loop van de 19de eeuw. Onder deze ophogingslaag lag een goed bewaarde bakstenen vloer in keperverband waarvan de aanleg wellicht in de 16de of 17de eeuw te dateren is.

Figuur 24: Profiel 2AB in proefput II

In proefput IV lag er onder de huidige tegelvloer (natuursteen) een niet gekende kelder. Deze is opgevuld met puin. De lagenopbouw in deze zone bestaat dus enkel uit de opvulling van de kelder met een dunne opmaaklaag voor de vloer.

In proefput V ligt de zwart-witte tegelvloer in natuursteen bovenop een dunne opmaaklaag. Onder de opmaaklaag steekt een puinige ophogingslaag van zo'n 16 cm dik. Deze puinlaag dekt een tot nog toe ongekend (graf)kelderruimte (of andere holle ruimte) af die afgedekt is door een stenen of betonnen plaat.

5.3.1.3 GEMIDDELDE DIEPTE VAN DE WAARGENOMEN ARCHEOLOGISCHE NIVEAUS TEN OPZICHTE VAN DE TWEDE ALGEMENE WATERPASSING EN HET MAAVELD

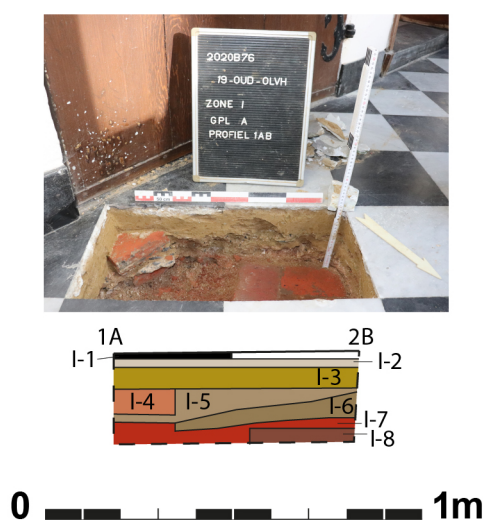
De vermelde dieptes zijn steeds ten opzichte van het huidige vloerniveau. De TAW-waarde hiervan is in deze fase van het onderzoek niet gekend. Bij het vervolgonderzoek zal de TAW-waarde van het huidige vloerniveau opgenomen worden.

Het eerste archeologische niveau bevond zich op geringe diepte onder het huidige vloeroppervlak. In proefput I ligt er op 20 cm onder de huidige vloer een bakstenen kepervloer, in proefput II ligt die 30 cm diep en in proefput III 40 cm. In proefput IV zit er een muurfragment op een diepte van 30 cm onder het loopvlak,

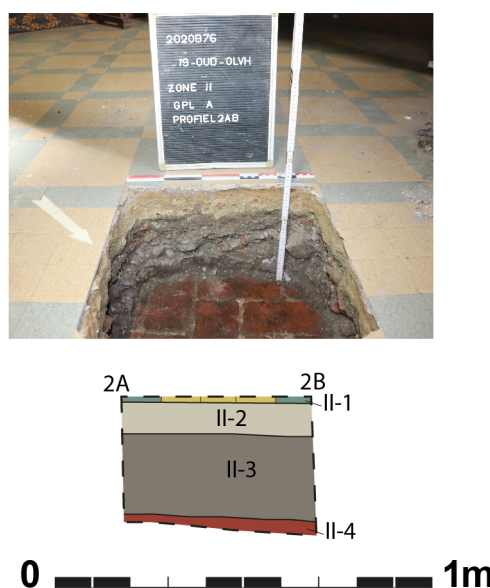
waarschijnlijk betreft het de opvulling van een (tot nu toe ongekende) kelder. In proefput V ligt er op een diepte van ongeveer 20 cm onder het huidige vloeroppervlak een stenen plaat waarvan niet uit te maken is of het een oude of recente afdekking betreft. Door een voeg tussen de platen was te zien dat er zich een holle ruimte onder de plaat bevond.

5.3.1.4 PROFIELFOTO'S

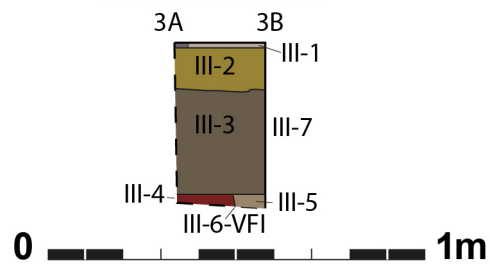
Onderstaande profielfoto's en tekeningen geven een goed idee van de algemene opbouw zoals die aangetroffen is tijdens het proefputtenonderzoek. We verwijzen naar hoofdstuk 5.3.1.8. voor een beschrijving van deze lagen.

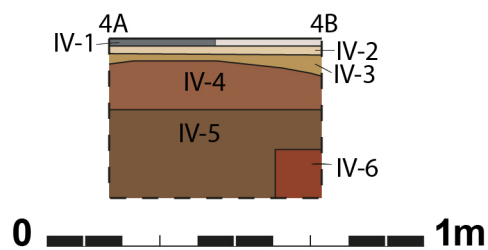
Figuur 25: Profiel 1AB in zone I

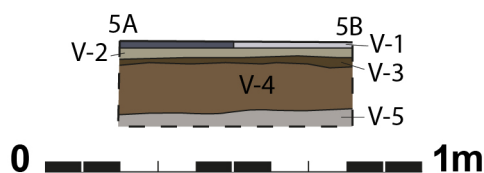
Figuur 26: Profiel 2AB in zone II

Figuur 27: Profiel 3AB in zone III

Figuur 28 Profiel 4AB in zone IV

Figuur 29: Profiel 5AB in zone V

5.3.1.5 NIET GEFASEERDE ALLESPORENKAART (VOOR SITES ZONDER COMPLEXE VERTICALE STRATIGRAFIE)
Zie figuur 9.

5.3.1.6 WEERGAVE VERSCHILLENDE FASES

De beperkte omvang van de proefputjes liet niet toe om een fasering op te stellen. Op basis van het onderzoek bleek er onder de huidige tegelvloer een bakstenen kepervloer te zitten. Deze is op basis van de gebruikte techniek in de 16de of 17de eeuw te dateren. Uit proefput III bleek dat er in de loop van de 19de eeuw een belangrijke wijziging in de *lay-out* van het klooster moet zijn gebeurd. In de proefput was te zien dat de huidige zuidelijke muur van de zuidelijke pandgang door de bakstenen kepervloer ging. De insteek van deze muur is afgedekt met een 19de-eeuws puinpakket dat zowel over de pandgang als in de aanpalende vleugels is gestort. Bovenop de puinlaag is vervolgens de huidige vloer gelegd.

In de proefputten IV en V zijn er waarschijnlijk niet gekende kelders aangesneden. In zone IV ging het om een opvulling van een kelder, dit kon afgeleid worden uit de puinige vulling en het feit dat er pleister op de binnenkant van de muur aanwezig was. In zone V was in de naad tussen twee platen een holle ruimte zichtbaar. Mogelijk steekt hier nog een goed bewaarde (graf)kelder of andere holle ruimte onder. Het is niet geweten tot welke fase deze kelders behoren. Ze correleren met zekerheid niet tot de laatste bouwphase, aangezien de oriëntatie van de kelders volledig afwijkt met de huidige constellatie van de muren.

5.3.1.7 BEHOUD IN SITU VAN NIET-ONDERZOCHE ZONES

Tijdens de fase van het proefputtenonderzoek is er nog geen bodemingreep gebeurd die het archeologische bodemarchief heeft verstoord. Er is manueel gezakt in de puinlagen tot op het eerste archeologische niveau, waardoor alle archeologische relictten zich bijgevolg nog *in situ* bevinden.

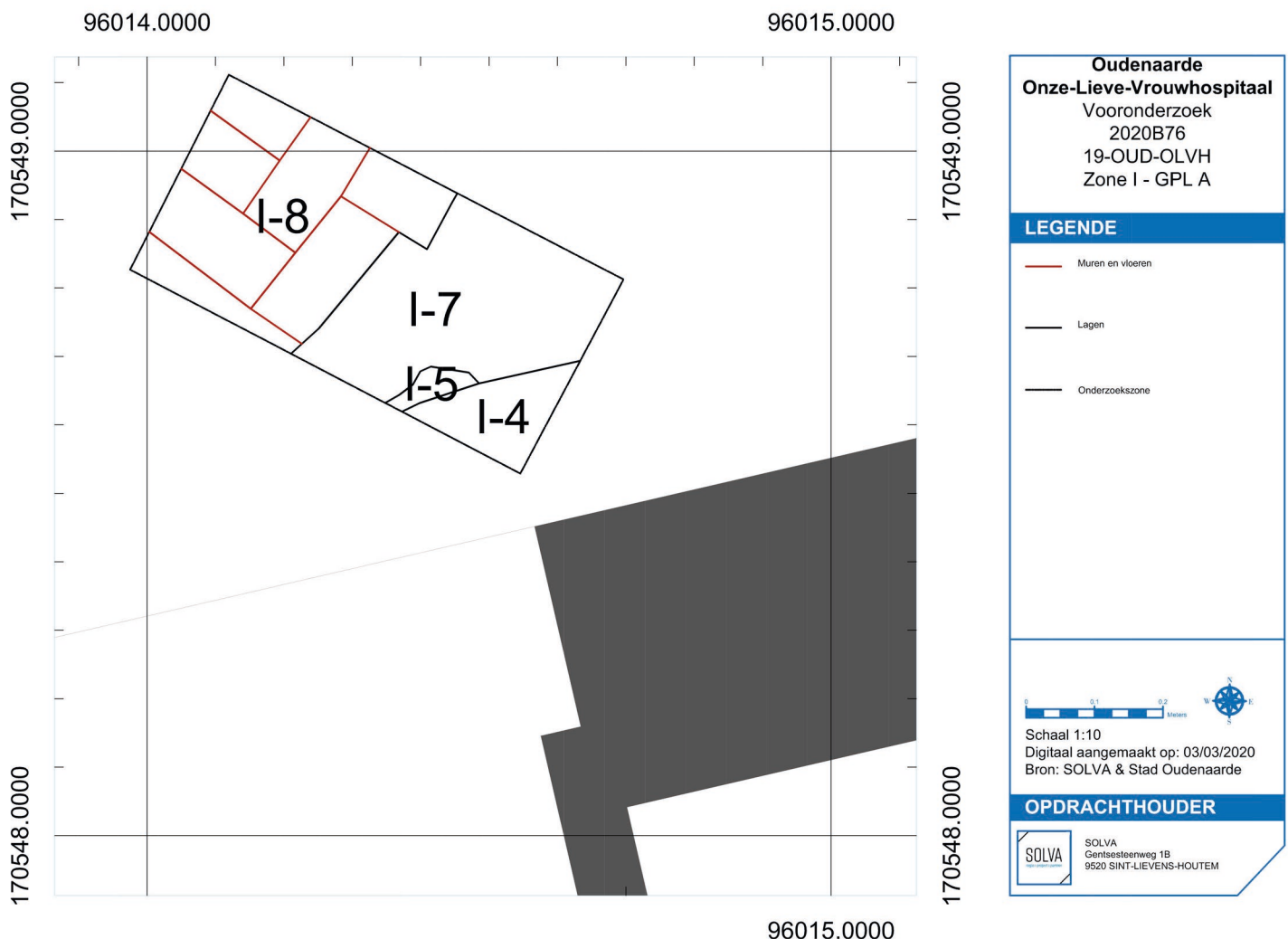
5.3.1.8 GLOBALE TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN HET SPORENBESTAND

5.3.1.8.1 INLEIDING

In volgend hoofdstuk worden de verschillende sporen per proefput besproken. Gezien de kleinschaligheid van het uitgevoerde onderzoek is de samenhang tussen de verschillende proefputten slechts in beperkte mate te leggen.

5.3.1.8.2 PROEFPUT I (ZONE I)

Zone I is gelegen aan de oostelijke kant van de zuidelijke pandgang. Om inzicht te krijgen op het aanwezige archeologische potentieel is een proefput van 60 x 30 cm gemaakt, wat correspondeert met twee tegels van de huidige tegelvloer. Deze vloer (I-1) bestaat uit een combinatie van zwarte (kalksteen) en witte (marmer) tegels die in een steens diagonaal dambordpatroon zijn gelegd. De tegels meten 31,5 x 31,5 x 1,5 cm. Ze liggen in een zeer harde, grijzig witte kalkmortel (I-2). Hieronder zit een heterogeen bruine zandige opmaaklaag van zo'n 8 cm dik (I-4). Deze laag dekt een puinopvulling (I-5, zo'n 10 cm dik) en een baksteen (I-4) af. Deze baksteen kan hetzij het verstek zijn van de dorpel, hetzij deel uitmaken van de muur van de pandgang. Laag I-5 is te interpreteren als een opbraaklaag van een vloer, of een puinige ophogingslaag. Laag I-6 is een waarschijnlijk de opmaaklaag voor een vloer. Laag I-7 is een sterk puinige laag. Het is niet uit te maken of dit een puinlaag is, dan wel de opvulling van een insteek van de muur van de pandgang. Om daarover uitsluitsel te krijgen moet er een groter vlak aangelegd worden. Laag I-7 dekt alleszins vloer I-8 af. Deze vloer is opgebouwd uit baksteen (formaat 23 x 11 x 5 cm) en is in een keperverband gelegd. De mortel is een vrij harde gelig witte kalkmortel. Vloeren met een keperverband worden in de regio tussen de 16de en de 17de eeuw gedateerd.³⁶

Figuur 30: Bovenaanzicht van zone I.

³⁶ E.g. Ninove Graanmarkt (Klinkenborg *et al.* 2009, 42), Oudenaarde – Tussenbruggen (De Maeyer *et al.* in voorbereiding)

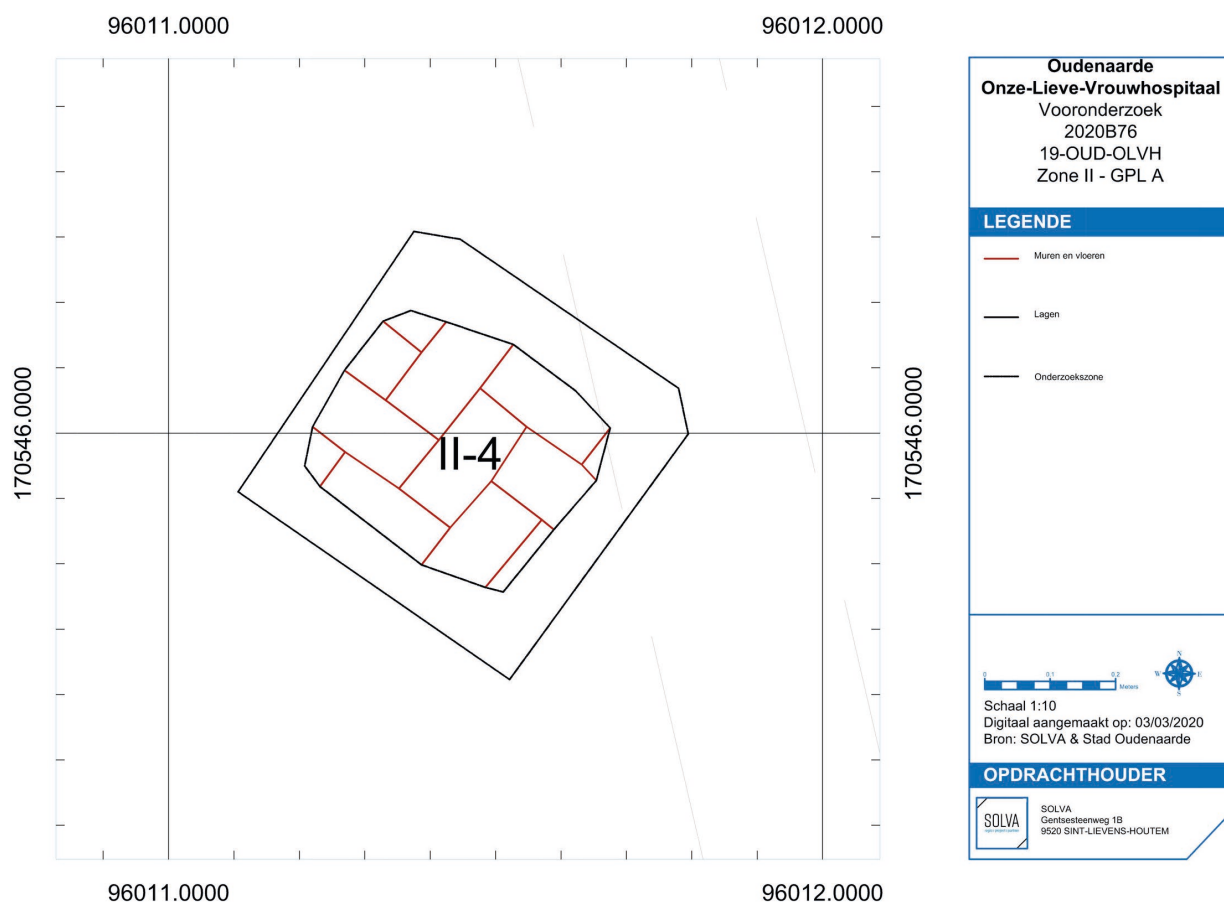
Figuur 31: Positie van zone I in de zuidelijke pandgang

5.3.1.8.3 PROEFPUT II (ZONE II)

Zone II is gelegen in de vleugel tussen de pandgang en de kapel. De proefput meet 0,5 x 0,5 m en toont een vrij eenvoudige lagenopbouw in deze zone. De bovenste (huidige) vloer bestaat uit gele en blauwe cementtegeltjes van 10 x 10 cm die in een correct steens verband zijn gelegd (II-1). Onder deze tegelvloer ligt een zandige opmaaklaag van zo'n 10 cm dik (II-2). Onder deze laag ligt een puinig ophogingspakket van zo'n 20 cm dik (II-3). In deze laag zitten vondsten die een datering suggereren in de loop van de 19de eeuw. Het gaat om aardewerk (vooral borden in faïence fine) en fragmenten van glazen flessen. Het gaat duidelijk om huishoudelijk afval dat in de ophogingslaag terecht is gekomen.

Spoornummer – Inventarisnummer – Identificatie – Opmerking	Aantal
II--3--	13
1	8
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Ander witbakkend aardewerk / niet gedetermineerd	1
buitenkant koperhoudend loodglazuur	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faïence fine / bord	3
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faïence fine / niet gedetermineerd	1
bodem, standing	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Pijpaarde / Pijpjes	1
merk WS gekroond	
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd	2
2	5
Glas / Fles	4
Glas / Vensterglas	1
III--3--	16

Onder de puinige ophogingslaag stak opnieuw een kepervloer (II-4). Waarschijnlijk gaat het om dezelfde vloer als in zone I.

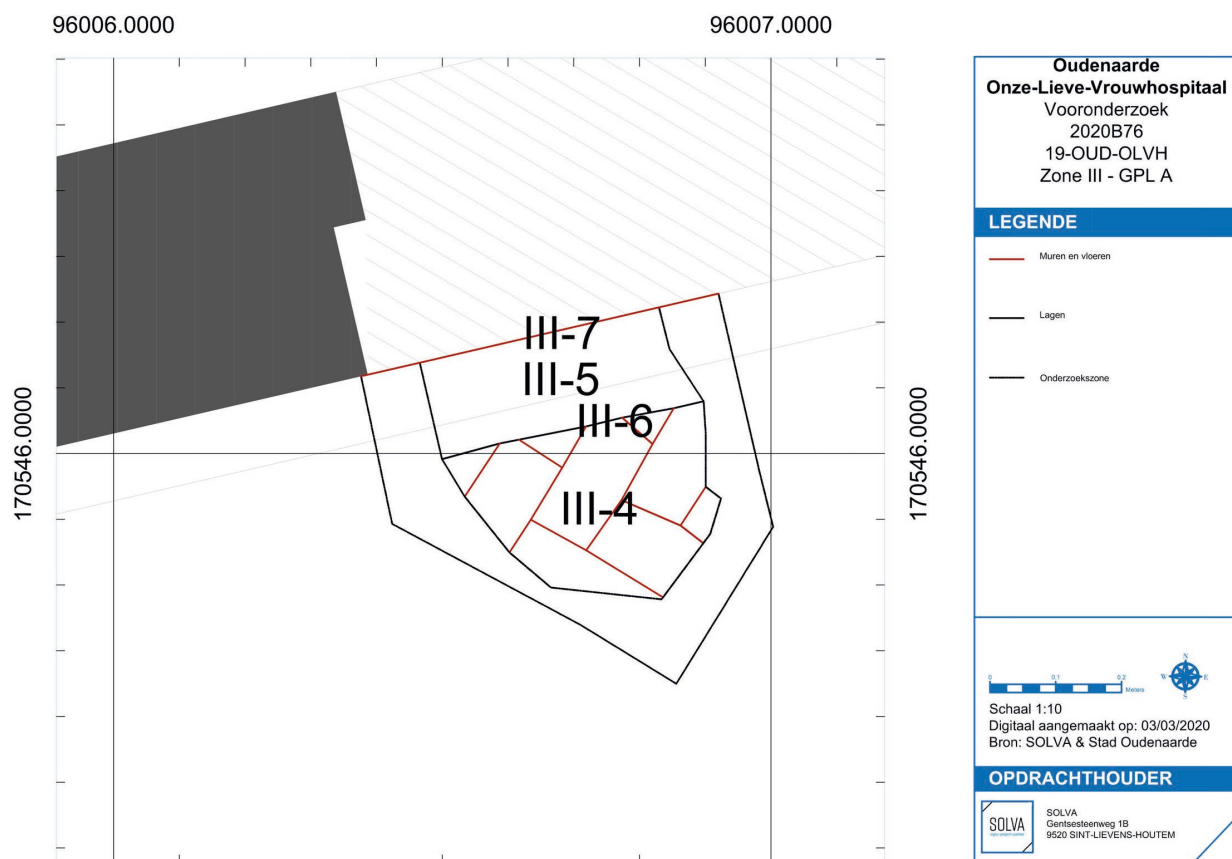
Figuur 32: Bovenaanzicht van zone II

5.3.1.8.4 PROEFPUT III (ZONE III)

Proefput III ligt net als proefput II aan de zuidelijke kant van de pandmuur in de vleugel tussen de pandgang en de kapel. De lagenopbouw is met de recente vloer in cementtegeltjes (III-1), zandige opmaaklaag (III-2) en puinpakket (III-3) identiek aan de vloeropbouw in zone II. Deze lagen dekken opnieuw een bakstenen vloer in keperverband af (III-4). Het materiaal uit laag III-3 correspondeert sterk met het materiaal uit II-3. Het gaat om huishoudelijk afval en dan vooral om tafelwaar. De laag is op basis van het schervenmateriaal in de loop van de 19de eeuw te dateren.

Spoonnummer – Inventarisnummer – Identificatie – Opmerking	Aantal
III--3--	16
4	13
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faiënce fine / bord	3
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faiënce fine / kom	2
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Faiënce fine / niet gedetermineerd	3
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Ander aardewerk / Niet gedetermineerd / niet gedetermineerd	4
vlakke bodem; binnenkant lichtpaars/wit, buitenkant bruin loodglazuur; breuk lichtoranje tot geel	4
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Rood / Lokaal gedraaid / kachelpan/kom	1
5	3
Glas / Fles	3
fragmenten hals	3

Aan de noordkant van de proefput wordt de kepervloer doorsneden door een insteek van een muur (III-5 + III-6-VFI). In de funderingssleuf is muur III-7 geplaatst. Dit is de muur van de huidige pandgang. Deze muur (fundering) is gemaakt uit baksteen met formaat ? x 10 x 5 cm en is in een incorrect koppenverband gemetst. De gebruikte mortel is een zeer harde witte kalkmortel. De insteek van de muur doorsnijdt de kepervloer, waarna de 19de-eeuwse ophogingslaag tot tegen de muur is gelegd. De puinlaag oversnijdt duidelijk de insteek van de muur. Dit wijst erop dat de werken (sleuf graven, muur zetten, ophogen + aanleggen van huidige vloer) waarschijnlijk gelijktijdig zijn uitgevoerd in de loop van de 19de eeuw. Waarschijnlijk gaat deze fase samen met de renovatiewerken door A. Vossaert tussen 1898-1901, hoewel er in de bronnen vooral wordt gesproken over een renovatie aan de kapel. Het feit dat deze muur de kepervloer doorsnijdt, wijst er op dat de oorspronkelijke muur op een andere plaats moet hebben gestaan. Er is immers in de historische bronnen al melding van een pandgang aan het einde van de late middeleeuwen (cf. 5.1.2.). Echter zal de locatie van de muur niet veel verschillen van de huidige. Afgaande op de iconografische en cartografische gegevens was de pandgang altijd ongeveer op deze plaats te situeren.

Figuur 33: Bovenaanzicht van zone III

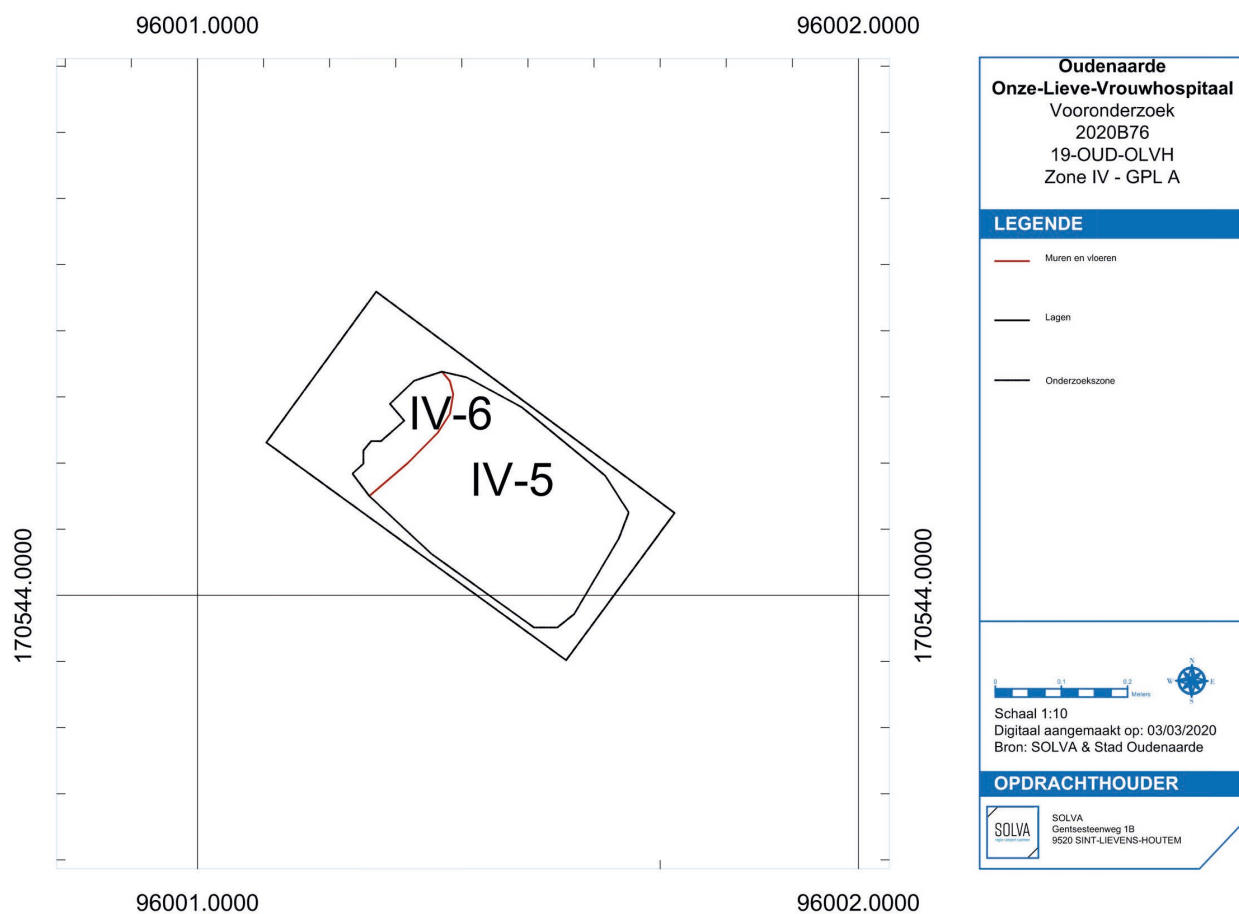
5.3.1.8.5 PROEFPUT IV (ZONE IV)

Zone IV ligt in de kloostervleugel in het verlengde van de westelijke pandgang. De proefput meet 0,6 x 0,3 m en correspondeert met twee vloertegels. Het niveauverschil tussen deze vleugel en de westelijke pandgang is te overbruggen met twee treden (figuur 33). De opbouw in deze proefput verschilde in sterke mate van de drie voorgaande zones. De huidige wit (marmer) -zwarte (kalksteen) tegelvloer (IV-1) is in een correct steens diagonaal dambordpatroon gelegd. Het formaat van de tegels bedraagt 28 x 28 cm en is dus iets kleiner dan de tegels uit de pandgang. De vloer ligt op een zandige opmaaklaag van zo'n 15 cm dik (IV-3). Onder deze laag zat een opmaaklaag (IV-4) waarin stukken zwarte keramische tegels van minstens 15 x 15 x 2,2 cm dik zijn teruggevonden. Deze laag dekt de puinige laag IV-5 af. Deze puinlaag is te interpreteren als de opvulling van een kelder. Bijkomend element voor deze interpretatie is dat er aan de binnenkant van muur IV-6 pleister hangt. In laag IV-5 is een scherfje post-middeleeuws aardewerk teruggevonden dat te dateren is tussen de 16de-18de eeuw. Aan de noordwestzijde van de proefput zat een fragment van een muur in baksteen (IV-6). De zichtbare baksteen heeft een afgeronde hoek en is ofwel te interpreteren als doorgang naar de kelder ofwel als onderdeel van een zuil. De aanwezigheid van pleister aan de binnenkant van de muur suggereert eerder dat het de doorgang van een kelder betreft.

Spoornummer – Inventarisnummer – Identificatie – Opmerking	Aantal
IV--5--	1
6	1
Aardewerk / Postmiddeleeuws / Steengoed / Steengoed met engobe/zoutglazuur algemeen / niet gedetermineerd	1

Figuur 34: Lokalisatie van proefput IV ten opzichte van de westelijke pandgang

Figuur 35: Bovenaanzicht van zone IV

5.3.1.8.6 PROEFPUT V (ZONE V)

Proefput V ligt in het portaal ten westen van de kapel van het hospitaal, op de plaats waar een leidingsleuf zal gegraven worden. De huidige tegelvloer lag in een correct dambordpatroon dat diagonaal steens was gelegd, waarbij witte (marmer) tegels werden afgewisseld met zwarte (kalksteen). Het formaat van de stenen bedraagt 30,5 x 30,5 cm, wat verschillend is van de tegels in zone IV en zone I. Zoals in de andere zones ligt de tegelvloer op een zandige opmaaklaag (V-3). In deze zone is de opmaaklaag slechts enkele cm dik. Deze laag ligt op een puinlaag (V-4) van ongeveer 16 cm dik die op zijn beurt minstens twee platen afdekt (V-5). Waarschijnlijk betreft het platen uit beton of cement. In de voeg tussen de twee platen is er een holle ruimte te zien. Waarschijnlijk dekken deze platen een (graf)kelder of een andere holle ruimte af. Er zijn in deze zone geen vondsten gedaan die een indicatie kunnen geven van de datering van deze plaat.

5.4 BESCHRIJVING VAN HET BESTAND AAN CULTURELE VONDSTEN EN NATUURWETENSCHAPPELIJKE VONDSTEN

5.4.1 BESCHRIJVING VAN DE ANALYSEMETHODEN EN -TECHNIEKEN

De vondsten zijn tijdens het terreinwerk met een uniek volgnummer (inventarisnummer) gekoppeld aan een individueel laagnummer. Op die manier is er een dubbele controle waardoor het foutenpercentage tijdens het inzamelen van de vondsten bijna volledig kan gereduceerd worden. Bij de analyse worden de vondsten per laagnummer (spoorniveau) ingevoerd in de SOLVA-Archeologiedatabank. Deze databank voorziet een uitgebreide mogelijkheid tot determinatie, datering en assessment. Hieraan zijn de verschillende vondst- en staalnummers van de vondsten gekoppeld. Bij het ingeven van de vondsten wordt 'automatisch' een datering gegenereerd, maar deze kan manueel overschreven worden. Dit geldt op spoor-, spoorcombinatie- en structuurniveau. De databank laat eveneens toe de vondstgegevens te bevragen en te exporteren naar Excel. Bovendien kan voor elke vondst een logboek van de verschillende behandelingen aangemaakt worden. Het aardewerk wordt in technische groep onderverdeeld, en nadien per vorm geteld. Voor de datering van het aardewerk wordt steeds de volledige context (spoorcombinatie) in ogenschouw genomen.

5.4.2 BESCHRIJVING VAN DE UITWERKINGSMETHODEN

Zie 5.4.1.

5.4.3 BESCHRIJVING VAN DE VONDSTEN

Door de geringe omvang van de proefputten is er slechts een beperkt aantal vondsten gerecupereerd. De relevante vondsten zijn besproken in hoofdstuk 5.3.1.8. bij de respectievelijke laag. Een overzicht van de determinatie van de vondsten is terug te vinden in de lijst in bijlage.

5.4.4 BESCHRIJVING EN ANALYSE VAN DE VONDSTCATEGORIEËN

Zie 5.3.1.8.

5.4.5 ANALYSE VAN DE TYPOLOGISCHE, CHRONOLOGISCHE EN RUIMTELIJKE INDELING VAN DE VONDSTEN

Het vondstenmateriaal bestaat enkel uit huishoudelijk afval. Hoewel beperkt in aantal, vertonen de vondsten een homogeniteit qua datering. Voor spoor II-3 en III-3 (puinlaag) gaat het om 19de-eeuws aardewerk. Uit spoor IV-5 komt slechts één scherf. Deze dateert uit de 16de-18de eeuw. Het **glas** is afkomstig van enkele flessen en sluit qua datering aan bij het aardewerk. Het vondstenensemble is te klein om verdere conclusies te trekken. De relevante dateringen worden bij het individuele spoor vermeld.

5.5 DATERING EN INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5.5.1 RELATIEVE DATERING OP BASIS VAN HET SPORENBESTAND EN VONDSTENBESTAND

Zie 5.3.1.8.

5.5.2 ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN VONDSTEN

Gezien de beperkte ingreep van de proefputten, was het aantal vondsten ook gelimiteerd. De schaarse vondsten wezen voor het puinpakket in zone II en III op een datering in de 19de eeuw. De vloeren in deze zones konden op basis van de constructiewijze in de 16de of 17de eeuw gedateerd worden. In de andere zones waren er geen dateerbare elementen voorhanden.

5.5.3 ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN NATUURWETENSCHAPPELIJKE DATERINGSTECHNIKEN

Niet van toepassing.

5.5.4 ABSOLUTE DATERING OP BASIS VAN HISTORISCHE BRONNEN

De muur die in zone III de bakstenen kepervloer doorsnijdt is waarschijnlijk te linken aan de grote verbouwingswerken die tussen 1898-1901 zijn uitgevoerd door A. Vossaert, hoewel de bronnen voor deze werken vooral gewag maken van de restauratie van de kapel. Er zijn verschillende restauratie- en herbouwwerken beschreven door Devos (1993/1998), maar gezien de beperkte omvang van het archeologische vooronderzoek, zijn deze voorlopig niet te linken aan de opgegraven sporen en structuren.

5.5.5 TAFONOMISCHE OPBOUW EN FORMATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal kende een lange geschiedenis die terug gaat op 13de-eeuwse gebouwen van de bogaarden en mogelijks zelfs ouder. Het is niet geweten in hoeverre deze gebouwen geïncorporeerd werden, dan wel vervangen zijn nadat ze gedwongen werden de plek te verlaten ten voordele van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal. In de loop van de eeuwen en dan vooral in de 16de, begin 17de en late 18de eeuw vonden er grote werken plaats aan het complex. Tijdens de 19de en 20ste eeuw veranderde het totaalbeeld van het hospitaal volledig.³⁷

5.6 SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE

5.6.1 GEMOTIVEERDE INTERPRETATIE VAN DE VONDSTEN, VONDSTECATEGORIEËN, SPOREN, SPOORCOMBINATIES, SPOORCATEGORIEËN, ARCHEOLOGISCHE STRUCTUREN, EN ACTIVITEITENZONES

Zoals gesteld is het complex zoals het vandaag gekend is, het resultaat van een hele resem verbouwings-, herbouw- en nieuwbouwwerken. De oudste delen van de gebouwen (kapel) gaan zeker terug tot de 13de eeuw, en waarschijnlijk loopt de historie van de plaats nog een stuk verder terug in de tijd. In welke mate de oude gebouwen van de bogaarden geïncorporeerd zijn, dan wel volledig vervangen werden, is nog niet bestudeerd.³⁸ De huidige vloeren dateren uit de laatste grondige verbouwingsfase. Tijdens deze verbouwingen werd een sleuf gegraven om een nieuwe muur in te zetten. Deze sleuf doorsneed duidelijk een 16de-17de-eeuwse bakstenen kepervloer. De insteek van de muur is afgedekt met een puinig ophogingspakket dat op basis van de vondsten in de 19de eeuw te situeren is. Op deze puinige ophogingslaag is de huidige vloer gelegd. Waarschijnlijk is deze fase te linken aan de verbouwingswerken onder A. Vossaert aan het einde van de 19de eeuw.

³⁷ Devos 1998, 82.

³⁸ Devos 1998, 84.

De kepervloer die teruggevonden is in proefput I, II en III reflecteert een oudere fase van zowel de vleugel tussen de kapel en de pandgang als de pandgang. Aangezien de eerder aangehaalde muur een drastische structuurwijziging suggereert, is het niet onlogisch te veronderstellen dat de oorspronkelijke schikking van het pand anders moet zijn geweest.

In proefput IV is een opvulling van een kelder teruggevonden. Ook in proefput V zijn er aanwijzingen dat er een niet gekende (graf)kelder of andere holle ruimte onder de huidige vloer ligt. Het feit dat er van deze kelders niets meer te zien is in het huidige plan, wijst er op dat de huidige structuur in deze delen van het gebouw sterk verschilt met een vroegere lay-out.

5.6.2 BEVINDINGEN TEN OPZICHTE VAN DE RESULTATEN VAN EERDER UITGEVOERD ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

Niet van toepassing.

5.6.3 BESLUIT

Het complex van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal gaat terug tot de gebouwen van de bogaarden die de plek aan het einde van de 14de eeuw verplicht moesten verlaten. De kapel is een van de oudste structuren van de site en gaat waarschijnlijk terug tot de 13de eeuw. Het koor van de kapel draagt een bouwsteen die gedateerd is in 1409. In de loop van de daaropvolgende eeuw(en) vinden talrijke verbouwingswerken plaats aan het complex. Het is tot vandaag niet duidelijk in welke mate de oude complexen van de bogaarden opgenomen zijn of ze volledig vervangen zijn door nieuwe structuren.

Het proefputtenonderzoek heeft kunnen aantonen dat er zowel in de zuidelijke pandgang als in de zuidelijk gelegen vleugel, onder de huidige vloer een oudere vloer bewaard was. Deze goed bewaarde bakstenen kepervloer dateert uit de 16de- 17de eeuw. Deze kepervloer is in de 19de eeuw doorsneden door de insteek van de zuidelijke pandmuur. Nadien is over de insteek een ophogingspakket puin gestort, waarop de huidige vloer is gelegd. De ophogingslaag dateert uit de 19de eeuw en kan gelinkt worden aan gekende renovatiewerken onder leiding van A. Vossaert.

In proefput IV is een baksteen muurfragment met gebogen uiteinde teruggevonden. Op de binnenkant van de muur hing pleister, wat in combinatie met de puinige laag, impliceert dat er onder de huidige vloer een kelder ligt. De vloer die in de andere putten is gevonden, is hier niet aangetroffen. In Proefput V ligt een stenen plaat op een diepte van 20 cm onder het huidige vloerniveau. Het is niet duidelijk uit welk materiaal de plaat gemaakt is, waarschijnlijk gaat het om een betonnen plaat. Eronder is een holle ruimte zichtbaar. Het feit dat er van deze kelder en de kelder in zone IV niets meer te zien is in het huidige plan, wijst er op dat de structuur sterk gewijzigd is in vergelijking met vroeger. De oriëntatie van de kelder laat dit ook vermoeden.

Het proefputtenonderzoek toonde aan dat er goed bewaarde archeologische relictten op geringe diepte aanwezig zijn in het projectgebied. Het gaat om vloeren en mogelijk ook muurresten die een oudere gebruiksfase en organisatie van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal reflecteren.

5.6.4 AFBAKENING VAN ZONES WAAR GEEN ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS

Op basis van het proefputtenonderzoek was af te leiden dat er overall oudere relictten onder de huidige vloeren staken.

5.7 DE ONDERZOEKSVRAGEN EN ONDERZOEKSDOELEN BEANTWOORD

Gelet op de aard van de werkzaamheden ligt de focus van het terreinonderzoek rond twee topics:

- *Eventuele oudere muur/vloerverbanden die aangesneden worden bij de werken.* Deze kunnen meer inzicht verschaffen in verbanden, fasen en eventueel grondplan van ouder muurwerk en deze kunnen inzicht verschaffen in de nog rechtopstaande structuren (het huidige gebouw).
- *Begraving.* Het valt te verwachten dat door de beperkte ingreep (ondiep karakter van de uitgravingen en beperkte breedte van de leidingsleuven) eventuele begravingen niet in hun totaliteit zullen kunnen geregistreerd worden. Desalniettemin is dit een focus gezien de mogelijkheid tot een evaluatie van fysisch-antropologische gegevens.

Omdat de proefputten slechts een zeer beperkte ingreep in de bodem vormden, zullen niet alle vragen beantwoord kunnen worden. Verder vervolgonderzoek zal nodig zijn om een antwoord te bieden op al deze onderzoeksvragen.

Onderzoeksvragen:

- *Zijn er oudere fasen detecteerbaar die de huidige gebouwen voorafgaan en dit zowel qua muurwerk als vloerniveaus?*

Er is onder de huidige vloer een kepermuur teruggevonden uit de 16de-17de eeuw. Deze vloer is zowel in de pandgang als in de aanpalende zuidelijke vleugel teruggevonden. Het opstaand muurwerk is niet intensief bestudeerd geweest, aangezien al het pleisterwerk nog aanwezig was. Dit valt buiten de afbakening van de geplande werken.

- *Zijn de aangetroffen muren en vloeren te linken aan de nog bestaande structuren?*

De kepervloer weerspiegelt met zekerheid een oudere fase. Doordat de zuidelijke muur van de pandgang in de 19de eeuw opnieuw is gezet, is de relatie tussen de bakstenen kepervloer en de huidige muren niet gekend.

- *Is het mogelijk om aan de hand van terreinwaarnemingen de interpretatie daarvan te verfijnen, met oog op de reconstructie van oudere bouwvolumes?*

Neen, voorlopig is er nog te weinig informatie voor verdere reconstructies.

- *Kunnen de eventueel aangetroffen oudere bouwfasen en het nog rechtopstaande muurwerk gedateerd worden?*

De bakstenen kepervloer is op basis van de gebruikte techniek in de 16de of 17de eeuw te plaatsen. Het herzetten van de muur, het ophogen, en het leggen van de huidige vloer moet in de loop van de 19de eeuw gebeurd zijn.

- *Zijn er andere sporen waarneembaar die meer inzicht verschaffen in de (bouw)geschiedenis?*

Nvt.

- *Zijn er sporen aangetroffen die ouder zijn dan het OLV-Hospitaal? Zo ja, Wat is de aard, omvang, datering en functie van deze sporen?*

Neen, de aard van de werken tijdens het proefputtenonderzoek liet dit niet toe. Er is enkel afgegraven tot op het eerste archeologische niveau.

- *Wat leren ons de eventuele begravingen? Zijn er opdelingen in zones waarneembaar?*
 - *Welke ouderdom hebben de begravingen?*
 - *Lenen de skeletresten zich voor verder fysisch-antropologisch onderzoek?*

Er zijn geen begravingen teruggevonden tijdens het proefputtenonderzoek. Dit betekent echter niet dat er geen begravingen te verwachten zijn. Het is mogelijk dat er in de pandgang oudere begravingen worden aangetroffen bij een vervolgonderzoek.

5.8 SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP GESPECIALISEERD PUBLIEK)

Het complex van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal gaat terug tot de gebouwen van de bogaarden die de plek aan het einde van de 14de eeuw verplicht moesten verlaten. De kapel is een van de oudste structuren van de site en gaat waarschijnlijk terug tot de 13de eeuw. Het koor van de kapel draagt een bouwsteen die gedateerd is in 1409. In de loop van de daaropvolgende eeuw(en) vinden talrijke verbouwingswerken plaats aan het complex. Het is tot vandaag niet duidelijk in welke mate de oude complexen van de bogaarden opgenomen zijn of ze volledig vervangen zijn door nieuwe structuren.

Het proefputtenonderzoek heeft kunnen aantonen dat er zowel in de zuidelijke pandgang als in de zuidelijk gelegen vleugel, onder de huidige vloer een oudere vloer bewaard was. Deze goed bewaarde bakstenen kepervloer dateert uit de 16de- 17de eeuw. Deze kepervloer is in de 19de eeuw doorsneden door de insteek van de zuidelijke pandmuur. Nadien is over de insteek een ophogingspakket puin gestort, waarop de huidige vloer is gelegd. De ophogingslaag dateert uit de 19de eeuw en kan gelinkt worden aan gekende renovatiewerken onder leiding van A. Vossaert.

In proefput IV is een baksteen muurfragment met gebogen uiteinde teruggevonden. Op de binnenkant van de muur hing pleister, wat in combinatie met de puinige laag, impliceert dat er onder de huidige vloer een kelder ligt. De vloer die in de andere putten is gevonden, is hier niet aangetroffen. In Proefput V ligt een stenen plaat op een diepte van 20 cm onder het huidige vloerniveau. Het is niet duidelijk uit welk materiaal de plaat gemaakt is, waarschijnlijk gaat het om een betonnen plaat. Eronder is een holle ruimte zichtbaar. Het feit dat er van deze kelder en de kelder in zone IV niets meer te zien is in het huidige plan, wijst er op dat de structuur sterk gewijzigd is in vergelijking met vroeger. De oriëntatie van de kelder laat dit ook vermoeden.

Het proefputtenonderzoek toonde aan dat er goed bewaarde archeologische relictten op geringe diepte aanwezig zijn in het projectgebied. Het gaat om vloeren en mogelijk ook muurresten die een oudere gebruiksfase en organisatie van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal reflecteren.

5.9 SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (GERICHT OP NIET-GESPECIALISEERD PUBLIEK)

Het complex van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal gaat terug tot de gebouwen van de bogaarden die de plek aan het einde van de 14de eeuw verplicht moesten verlaten. De kapel is een van de oudste structuren van de site en gaat waarschijnlijk terug tot de 13de eeuw. Het koor van de kapel draagt een bouwsteen die gedateerd is in 1409. In de loop van de daaropvolgende eeuw(en) vinden talrijke verbouwingswerken plaats aan het complex. Het is tot vandaag niet duidelijk in welke mate de oude complexen van de bogaarden opgenomen zijn of ze volledig vervangen zijn door nieuwe structuren.

Het proefputtenonderzoek heeft kunnen aantonen dat er zowel in de zuidelijke pandgang als in de zuidelijk gelegen vleugel, onder de huidige vloer een oudere vloer bewaard was. Deze goed bewaarde bakstenen kepervloer dateert uit de 16de- 17de eeuw. Deze kepervloer is in de 19de eeuw doorsneden door de insteek van de zuidelijke pandmuur. Nadien is over de insteek een ophogingspakket puin gestort, waarop de huidige vloer is gelegd. De ophogingslaag dateert uit de 19de eeuw en kan gelinkt worden aan gekende renovatiewerken onder leiding van A. Vossaert.

In proefput IV is een baksteen muurfragment met gebogen uiteinde teruggevonden. Op de binnenkant van de muur hing pleister, wat in combinatie met de puinige laag, impliceert dat er onder de huidige vloer een kelder ligt. De vloer die in de andere putten is gevonden, is hier niet aangetroffen. In Proefput V ligt een stenen plaat op een diepte van 20 cm onder het huidige vloerniveau. Het is niet duidelijk uit welk materiaal de plaat gemaakt is, waarschijnlijk gaat het om een betonnen plaat. Eronder is een holle ruimte zichtbaar. Het feit dat er van deze kelder en de kelder in zone IV niets meer te zien is in het huidige plan, wijst er op dat de structuur sterk gewijzigd is in vergelijking met vroeger. De oriëntatie van de kelder laat dit ook vermoeden.

Het proefputtenonderzoek toonde aan dat er goed bewaarde archeologische relictten op geringe diepte aanwezig zijn in het projectgebied. Het gaat om vloeren en mogelijk ook muurresten die een oudere gebruiksfase en organisatie van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal reflecteren.

6 BIBLIOGRAFIE

BOGAERT C., LANCLUS K., TACK A., VERBEECK M., 1996. *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur Provincie Oost-Vlaanderen, Arrondissement Oudenaarde, Stad Oudenaarde en fusiegemeenten*, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen – Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur deel 15-1, Turnhout: Brepols.

CALLEBAUT D., DE GROOTE K., AMEELS V., 2012. Het ontstaan van de stad: een moeizaam verhaal, in: Trio P., Castelain R., Van Kerkhoven G., De Smet M. (eds.), *Tijd voor Oudenaarde*, Oudenaarde: Stadsbestuur Oudenaarde, 17-32.

CASTELAIN R., 2012. De symbiose tussen de middeleeuwse stad en haar platteland, in: Trio P., Castelain R., Van Kerkhoven G., De Smet M. (eds.), *Tijd voor Oudenaarde*, Oudenaarde: Stadsbestuur Oudenaarde 43-54.

CROMBÉ PH., CRUZ F., DE GRAEVE A., DE GRAVE J., DE MAEYER W., HALBRUCKER E., TEETAERT D., VANDENBERGHE D. & VANDENDRIESSCHE H. 2018. Optically stimulated luminescence dating of an aeolian dune occupied during the Final Paleolithic and Neolithic, along the Upper Scheldt valley at Oudenaarde “Markt” (prov. Of East Flanders, BE). *Notae Praehistoricae* 38, 49-70.

DE MAEYER W., et al., In voorbereiding. *Archeologisch onderzoek te Tussenbruggen* (Oudenaarde), (Geen Uitgever).

DE MAEYER W., et al., In voorbereiding. *Archeologisch onderzoek op de markt van Oudenaarde*, (Geen Uitgever).

DE MAEYER W., VAN CAUWENBERGH S., Taelman E. & Cherretté B., 2015b. *Oudenaarde Louise Mariekaai en JJ Raepsaetplein*. *Archeologisch onderzoek*, SOLVA Archeologie rapport 3, Onuitgegeven rapport SOLVA.

DEVOS P., 1998. Het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal, in: Devos P. (ed.), *Monumenten & landschappen in Oudenaarde* (10), Oudenaarde.

HAEMERS J., VAN ASSCHE E., 2012. De woelige politieke geschiedenis bij de overgang van de middeleeuwen naar de Nieuwe Tijd, in: Trio P., Castelain R., Van Kerkhoven G., De Smet M. (eds.), *Tijd voor Oudenaarde*, Oudenaarde: Stadsbestuur Oudenaarde 55-64.

KLINKENBORG S., DE MAEYER W., CLEMENT C. & Cherretté B., 2009, *Ninove Graanmarkt*, *Archeologisch onderzoek maart-juli 2009*, SOLVA Archeologie Rapport 6, Aalst: SOLVA.

SEVENANT M., MENSCHAERT J., COUVREUR M., RONSE A., ANTROP M., GEYPENS M., HERMY M. & DE BLUST G., 2002. *Ecodistricten: Ruimtelijke eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen. Deelrapport II: Afbakening van ecodistricten en ecoregio's: Verklarende teksten*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.

TRIO P., 2012. Stevig uitgebouwde structuren kaderden het godsdienstige en charitatieve leven in de late middeleeuwen, in: Trio P., Castelain R., Van Kerkhoven G., De Smet M. (eds.), *Tijd voor Oudenaarde*, Oudenaarde: Stadsbestuur Oudenaarde, 55-64.

VAN CAUWENBERGHE K., 2004. *Historisch-morfologisch onderzoek van Oudenaarde*. Scriptie ingediend tot het behalen van de academische graad van burgerlijk ingenieur-architect (promotor: Prof. Dr. F. Strauven), Universiteit Gent.

VAN DURME L., 2012. Het verre verleden weerspiegeld in de plaatsnamen, in: Trio P., Castelain R., Van Kerkhoven G., De Smet M. (eds.), *Tijd voor Oudenaarde*, Oudenaarde: Stadsbestuur Oudenaarde, 33-42.

7 BIJLAGEN

7.1 HANDLEIDING BIJ HET RAADPLEGEN VAN DE BIJLAGEN

De bijlagen bij het rapport zijn ingedeeld in een algemene gegevensfiche over het project inclusief trefwoorden, een lijst met overzichtsfoto's, een structuurlijst, een contextlijst, een sporenlijst, een vondstenlijst en een fotolijst op spoorniveau. Tevens wordt een overzicht geboden van uitgevoerd post-excavation onderzoek en mogelijkheden voor verder onderzoek.

Deze lijsten worden aangevuld met de afgeleverde vergunningen voor metaaldetectie en prospectie met ingreep in de bodem enerzijds, en de bijzondere voorwaarden waaraan het onderzoek dient te beantwoorden, opgesteld door de bevoegde overheid - het Agentschap Onroerend Erfgoed - anderzijds.

We geven hierbij enige duiding met betrekking tot de diverse lijsten in deze bijlage.

De lijsten worden automatisch gegenereerd uit de SOLVA-databank. In deze databank worden tijdens de opgraving en de rapportage alle data die tijdens een archeologisch project worden gegenereerd, samengebracht. Het gaat hierbij dus zowel om velddata (foto's, plannen, beschrijvingen, relaties tussen sporen, vondsten, ...) als documenten die tijdens de rapportage worden gegenereerd (aardewerktekeningen, informatie over behandeling van materiaal, het archeologisch rapport, diverse laboanalyses, administratief archief zoals vergunningen, bijzondere voorwaarden, ...). In het kader van de rapportage genereert de databank een reeks lijsten zoals gevraagd in de "Minimumnormen voor archeologische registratie en rapportage" en de "bijzondere voorwaarden" bij het concrete project.

Conform de structuur van de databank (zie hoofdstuk methodologie, verwerking) worden de bijlagen hiërarchisch opgebouwd. Alle velddata worden in de databankstructuur op drie niveaus ingedeeld: spoorniveau, contextniveau en structuurniveau. We verduidelijken met een voorbeeld.

Onder de noemer 'sporen' verstaan we het kleinste niveau van notulering, de kleinste eenheid als het ware: bijvoorbeeld een aflijning in een grondplan of een laag in een kuil bij een coupe-tekening. Dit is het niveau waarop vondsten afzonderlijk worden ingezameld.

Verschillende sporen kunnen toebehoren aan een 'context': zo vormen verschillende lagen in een kuil samen de context 'kuil'.

Op gelijkaardige wijze kunnen verschillende contexten gegroepeerd worden tot een overkoepelende 'structuur': diverse paalkuilen behoren bijvoorbeeld toe aan de structuur 'gebouw'.

In de databank, en dus ook in deze bijlagen, worden de velddata volgens vastgestelde thesauruslijsten toegewezen aan de noemers 'sporen', 'contexten' en 'structuren'. Door archeologische begrippen (gebouw, crematiegraf, grafkuil, laag, ...) via een vastgestelde thesauruslijst aan een specifiek niveau toe te wijzen (spoor, context, structuur), bestaat de garantie dat bij bevraging van de databank naar een bepaald archeologisch begrip, effectief ook alle ingevoerde data in de resultatenlijst voorkomt (anders gezegd, we vermijden daardoor dat 'grafkuil' de ene maal bij 'context', en de andere maal bij 'structuur' wordt ondergebracht).

De lijsten in deze bijlage zijn volgens dezelfde hiërarchie opgebouwd. In de bijlage wordt achtereenvolgens een overzicht gebracht van structuren, contexten en sporen. Op deze wijze kan van 'groot' naar 'klein' afgedaald worden in de informatie. Er wordt bovendien met kruisverwijzingen gewerkt: bij structuren staat vermeld uit welke contexten ze zijn opgebouwd, bij contexten staat vermeld uit welke sporen ze zijn opgebouwd. In omgekeerde richting staat bij de sporenlijsten vermeld tot welke context en structuur een spoor behoort, en bij de contextlijst staat vermeld tot welke structuur een context behoort. De structuurlijst bevat dus een overzicht van gerelateerde contexten. De contextlijst bevat een overzicht van gerelateerde structuren (hoger niveau) en sporen (lager niveau), alsook een overzicht van alle foto's, plannen, vondsten en stalen. De sporenlijst bevat een overzicht van gerelateerde contexten en structuren, alsook een overzicht van alle foto's, plannen, vondsten en stalen. De gedetailleerde spoorbeschrijvingen zijn uitsluitend in de sporenlijsten zelf terug te vinden. Op elk niveau tot slot staat een interpretatie en zo mogelijk ook een datering vermeld.

Voor de duidelijkheid geven we mee dat niet elk spoor noodzakelijk deel uitmaakt van een context (en dus structuur), evenmin als elke context aan een structuur kan toegewezen worden.

Wat de wijze van nummering betreft, geldt als algemene regel dat contexten en structuren de naam dragen van het spoornummer dat als eerste aan die 'context' (en eventueel bij uitbreiding 'structuur') wordt toegewezen. In een rapport zijn het doorgaans de contextnummers en, indien gegroepeerd onder een structuur, de structuurnummers die in de tekst de leidraad vormen.

Tot slot enkele bijzonderheden:

Verstoringen en 'negatieve sporen', sporen die na couperen geen of een natuurlijk spoor blijken te zijn, worden niet tot het niveau van een context gebracht, maar bestaan enkel tot op het spoorniveau.

In het geval dat het een rapportage van een vooronderzoek betreft, worden sporen in principe niet aan een context (en bij uitbreiding een structuur) toegewezen. Contexten en structuren worden pas aangemaakt op het moment van een archeologische opgraving, aangezien op dat ogenblik alle beschikbare informatie aanwezig is, en dit dus dan wel een zinvolle oefening is. Tijdens een vooronderzoek zijn heel wat relaties bijvoorbeeld nog niet duidelijk.

De enige uitzondering op deze regel wordt gemaakt wanneer bij de verwerking van een vooronderzoek reeds duidelijk is dat de sporen gelegen zijn in een zone die niet voor verder onderzoek in aanmerking komt. Dan worden sporen waar mogelijk wel tot contexten gegroepeerd (en worden dus in de databank contexten (en eventueel structuren) aangemaakt). Op deze wijze wordt gegarandeerd dat informatie rond potentiële contexten of structuren niet verloren gaat bij een bevraging van de databank. Een voorbeeld verduidelijkt dit: een geïsoleerde grafkuil, die geen aanleiding geeft tot verder onderzoek, wordt wel als context gedefinieerd in de databank, omdat deze zo ook in de resultatenlijst van een bevraging zal voorkomen. Zoniet zou deze grafkuil voor de databank 'onzichtbaar' worden.

7.2 LIJSTEN

- Gegevensfiche project
- Keywords
- Dagrappporten
- Spoorlijst, met vermelding van de gerelateerde contexten, structuren, foto's, plannen, vondsten en stalen
- Vondstenlijst
- Plannenlijst
- Fotolijst
- Tekeninglijst

7.3 GRONDPLAN

PROEFPUTTENONDERZOEK OUDENAARDE ONZE- LIEVE-VROUWEHOSPITAAL EINDVERSLAG

INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKING VOOR STREEKONTWIKKELING IN
ZUID-OOST-VLAANDEREN

GENTSESTEENWEG 1 B
9520 SINT-LIEVENS- HOUTEM
TEL 053 64 65 20

INFO@SO-LVA.BE
WWW.SO-LVA.BE

